

HRVATSKI PLANINAR

125
GODINA
HRVATSKOG
PLANINARA
1898 – 2023

ISSN 0354-0650

GODIŠTE **115**

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

11

STUDENI
2023

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izašao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski vjesnik« u časopisu »Vijenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Pretplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte
za zaprimanje članaka,
vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisak

Kerschoffset d.o.o., Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
prof. dr. Darko Grundler
Damir Janton
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec
Damir Šantek

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić

Pretplata

Godišnja pretplata za Hrvatsku
iznosi **19,90 eura (149,94 kuna)**.

Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje, u rubrici »Poziv na broj«, treba biti upisan Vaš pretplatnički broj.

Godišnja pretplata za inozemstvo

iznosi 35,00 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na pretplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 2,00 eura (+ poštarina).

Vaš pretplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se pretplatiti

Zainteresirani za pretplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (ured.hps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuira poštom, na osobnu adresu pretplatnika.

Godišnja pretplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi pretplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Pretplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini pretplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za pretplatu, a pretplatnicima pravnim osobama računi.

Bibliografija

Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

472 Povratak u Lijencerske Dolomite**477** Uspón na vrh Treskavice**488** Intervju: Željko Poljak**492** O počecima planinarstva u virovitičkom kraju

Sadržaj

Članci

472 Povratak u Lijencerske Dolomite

Robert Pocrnić

477 Uspón na vrh Treskavice

Tomislav Gračan

480 Tominka i druge kamenice u okolici Vilinskih kukova

Neven Kursar

488 Intervju: Željko Poljak

Damir Šantek

492 O počecima planinarstva u virovitičkom kraju

Mario Ripli

496 Srce mog medvjeda

Milan Majerović-Stilinović

498 Na mojoj pradjedovini

Klara Jasna Žagar

506 Tamo gdje vječno sunce sja!

Sandra Drmić

Rubrike

511 Tko je što u hrvatskom planinarstvu: Zaslužni istarski planinari (2): Darko Lukšić

514 Speleologija: Speleološka istraživanja na Crnopcu ovoga ljeta

515 Vijesti: Više od 300 djece na prvom Susretu malih planinara Hrvatske, Pohod europskim pješačkim putom E7 u povodu Europskog tjedna mobilnosti, Glavna skupština BMU-a u Grčkoj

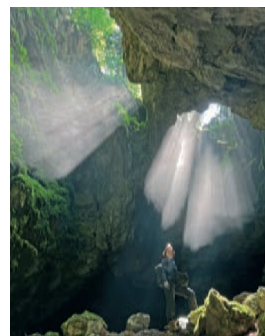
517 Kalendar akcija

518 Planinarska enigmatika

Tema broja

Intervju: Željko Poljak

Naslovnica

U Ledenoj špilji u Golubinjaku (Gorski kotar),
foto: Nenad Buzjak
125
GODINA
HRVATSKOG
PLANINARA
 1898 – 2023

Povratak u Lijencerske Dolomite

Robert Pocrnić, Zagreb

U planinarskoj praksi nije baš čest slučaj da se nakon samo jedne godine od planinarenja na nekom inozemnom lokalitetu vraćate na isto mjesto. Pogotovo ako je riječ o gotovo 400 kilometara udaljenoj destinaciji. Zovu novoga i nepoznatoga obično je teško odoljeti i većina nas želi planinariti novim i nepoznatim gorama. Međutim, kad su posrijedi Dolomiti, onda ustaljena praksa ne vrijedi, jer Dolomiti su ipak – Dolomiti.

Skupina planinara iz HPD-a Zagreb-Matica uputila se drugu godinu uzastopce u Lijencerske Dolomite (njem. Lienzer Dolomiten). Nakon prošlogodišnjega kratkoga, dvodnevnog boravka, nakanili smo cijelu priču malo »podebljati« i provesti četiri dana u planinama nešto južnije

od austrijskoga regionalnog središta Lienza. Prijašnjih bismo godina prolazeći tim krajem prema istočnom Tirolu, u Austriji ili talijanskom dijelu Dolomita, obično istezali vratove vozeći se dolinom uz rijeku Dravu, pokušavajući kroz prozor vozila uživati u impresivnim vrhovima višim od 2700 metara, i nakon puno godina konačno je došlo vrijeme da poblize upoznamo te moćne planine.

Želimo li biti potpuno precizni, Lijencerski Dolomiti geološki ne pripadaju Dolomitima, kao što to njihovo ime sugerira. Zapadna polovica Ziljskih Alpa (njemački Gailtaler Alpen) naziva se Lijencerski Dolomiti, ali ne sastoji se od dolomitnih stijena, već su jednostavno dobili ime po glasovitoj i planinarima dobro poznatoj

Dolomitenhütte na litici

ROBERT POČRNIĆ

Početak uspona iz Karlsbaderhütte na najviši vrh Lijencerskih Dolomita

atrakciji koja se nalazi malo zapadnije. Po svojim su formacijama, međutim, vrlo slični. Ziljske Alpe, vapnenačka planinska skupina Istočnih Alpa u Koruškoj, nalazi se između rijeka Drave i Zilje (Gail), južno od Visokih Tura, s najvišim vrhom Grosse Sandspitze (2772 m). Ziljska dolina (Gailtal) dijeli ih od Karnijskih Alpa na jugu. Ipak, ako sami Austrijanci na svojim službenim web-stranicama svoju poznatu atrakciju feratu Panorama Klettersteig smještaju u Lijencerske Dolomite, onda ih i mi možemo tako nazivati.

Dolazak u Karlsbaderhütte

Nakon višesatne vožnje kroz Sloveniju i Austriju, do Lienza, ostavljamo svoja vozila u neposrednoj blizini Dolomitenhütte (1600 m). Obvezno posjetite taj dom, s čije se terase pruža doista nezaboravan vidik ka zelenoj dolini. A zapamtio sam i svinjska rebarba, koja su tako fino zamirisala kada ih je konobar pored mene nosio gladnim gostima na terasi.

Nakon predaha i okrijepe poslije dugog puta nastavljamo makadamskom stazom prema domu

Karlsbaderhütte. Do njega možete doći kraćom i strmijom stazom kroz hlad crnogorične šume ili zavojitim makadamom kojim prometuju i dostavna vozila, a susrećemo i bicikliste. Putem kroz šumu naići ćete na klupe i česme u debeloj hladovini, gdje možete nakratko predahnuti i opskrbiti se svježom vodom.

Nakon sat i pol uspona stiže se do golemog doma Karlsbaderhütte (2260 m), koji se nalazi pokraj velikoga modrozelenoga ledenjačkog jezera. Dom se nalazi usred golemoga gorskog amfiteatra s triju strana okruženog impresivnim vrhuncima, koji su za svakog ljubitelja planinarenja istinski izazov. U tom ćemo domu biti smješteni sve vrijeme i iz njega polazimo na sve uspone.

Nakon prijave u domu, još zagrijan, odlazim istražiti okolicu. S južne strane, nešto poviše doma i jezera, prolazim pokraj križa i spomen-ploče palim borcima iz Prvoga i Drugoga svjetskog rata, članovima tamošnjega planinarskog društva. Na visokom sedlu odakle započinju ferate na Seekofel i Teplitzer Spitze uživam u

ROBERT POČRNIC

vidicima na okolne moćne vrhunce i vraćam se u suton strmim siparom.

Uspon na Grosse Sandspitze

U svježem jutro i pod plavim nebom bez ijednog oblačka polazimo sjeverno od doma na glasovitu feratu Panorama Klettersteig. Za nju nominalno treba od četiri do pet sati. Ipak, zbog veličine skupine i sporijega kretanja, trebalo nam je više vremena. Riječ je o zahtjevnoj turi, s elementima ocjene C/D. Ferata je primjerena samo za kondicijski spremne i iskusne planinare, s odgovarajućom opremom za ferate. Usponi su mjestimice gotovo okomiti, a ispod vas otvaraju se duboke provalije.

Krećemo se uskim i strmim grebenom planine preko nekoliko vrhova, s kojih silazimo pa se penjemo, a zatim slijedi završni uspon do najvišega vrha Grosse Sandspitze (2772 m). Zahvaljujući sjajnom vremenu, bez gotovo imalo vjetra, uživamo u vidicima prema zelenoj dolini, u kojoj su duboko ispod nas grad Lienz i rijeka Drava. U daljini, nešto zapadnije, nazire se Grossvenediger, a sjeverno od nas Grossglockner. Na vrhu se nalaze velik križ i upisna knjiga. Drugih planinara gotovo da i nema.

Panorama Klettersteig na Grosse Sandspitze

Grosse Sandspitze – najviši vrh Lijencerskih Dolomita

ROBERT POČRNIC

Silazak na jugoistočnu stranu vrlo je zahtjevan, i kondicijski i tehnički. Povećan oprez potreban je sve vrijeme. Krećemo se grebenom k jugoistoku te silazimo strmim i dubokim kuloarom s puno sipara, gdje je potrebno posebno paziti na kotrljajuće kamenje koje lako mogu pokrenuti planinari iznad vas. Nakon izlaska iz kuloara siparu kao da nema kraja, pa se već itekako umorni, polako i pažljivo spuštamo stazom u bezbrojnim zavojima prema velikom jezeru pokraj kojeg se nalazi naš dom. I hladni Gösser.

Roter Turm

Dok je sutradan dio naše skupine otišao na još jednu, nešto lakšu feratu, ja sam se odlučio približiti i istražiti pristupe prema još jednom moćnom vrhu – Roter Turmu (2706 m). Rastajem se sa svojom skupinom, koja kreće u drugom smjeru, a ja nastavljam strmim sjevernim obroncima koji su ujutro još u dubokom hladu. Ubrzo susrećem dvojicu Austrijanaca koji su naumili isto što i ja. Govore mi da su prvi put ovdje. Nakon kratkog razgovora, uspinjemo se zajedno do podnožja vrha, a zatim će svatko na svoju stranu.

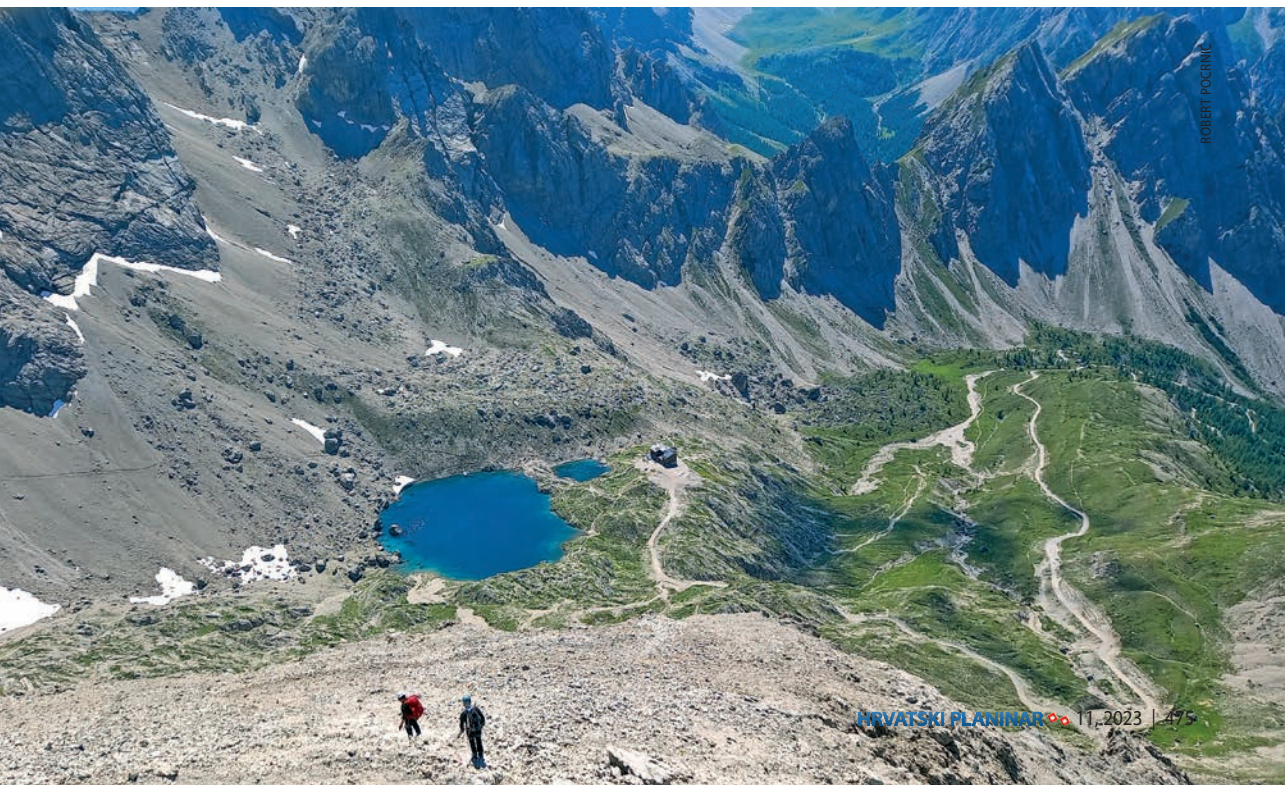
Nakon sat i pol hoda stižemo strmom stazom pod vrh. Nije bilo teško zaključiti da

ROBERT POČRNIC

Grosse Sandspitze

Silazak prema domu i jezeru

ROBERT POČRNIC

Roter Turm

je riječ o vrlo zahtjevnom usponu. Zapadna je strana gotovo okomita, pa se okrećem prema susjednim, lakše dostupnim i nižim vrhovima. Prvi je na redu travnati Laserzwand (2614 m), ispod kojeg je golema provalija. Nešto dalje je zahtjevniji i viši Schöttner Spitze (2633 m), čijih je 10 – 20 metara vršnog dijela strmo i traži malo napora. Treba skinuti ruksak i oprezno se služiti rukama i nogama da biste se provukli između uskih stijena do samog vrha. Tek gore saznajem kako se zove, zahvaljujući malom križu i sandučiću s upisnom knjigom, jer na kartama nije ni obilježen.

Spuštam se s vrha i krećem opet prema Roter Turmu, ali ovaj put s jugoistočne strane. Prolazim pored južne strane i vidim uzak kuloar koji se čini pristupačnim. Pokušavam proći kroz kuloar, koji na početku i nije težak, ali ubrzo

ROBERT POČRNIC

počinju poteškoće, kuloar se sužava i postaje strmiji, a k tome je zatrpan golemim gromadama. Upravo se u tom trenutku spuštala jedna trojka Austrijanaca, koja se međusobno osiguravala užetom. Nakon kratke razmjene informacija, a vidjevši moje nećkanje, jedan od članova dobacuje mi da budem oprezan. Shvaćam, najpametnije je pokupiti se odavde bez mnogo kompliciranja. Nastavljam obilaziti vrh sa zapadne strane i uviđam da je pristup još teži, a nema ni klinova ni sajli, pa produžujem. Krećem se grebenom i dolazim do ferate koja me grebenskim smjerom vodi do Grosser Laserzkopfa (2718 m). Na vrhu je velik križ.

Ondje susrećem jednog Austrijanca iz Lienza. Nema nikoga osim nas dvojice. Koristim priliku da malo porazgovaram s čovjekom koji se nebrojeno puta popeo na vrh. Dosta je za danas, spuštam se istim putem, strmom stazom ispod Roter Turma. Susrećem stado ovčica koje mirno pasu. Usprkos najjačem suncu, nekima nije problem u podne krenuti strmom stazom prema nekom od vrhova koje sam upravo spomenuo. Vraćam se u Karlsbaderhütte, taman da se odmorim prije nego što će doći ostatak ekipe.

Posljednji dan

Ostalo je još neispenjanih vrhova. Među njima su Seekofel (2744 m), Teplitzer Spitze (2613 m), Simonskopf (2687 m)... neću valjda morati doći i treći put!? Ipak, akumulirani umor učinio je svoje, pa je nakon tri dana planinarenja došlo vrijeme za »ubacivanje« u nižu brzinu i malo lagodnih turističkih obilazaka usputnih mjesta, uz nadoknađivanje izgubljenih kalorija.

Unatoč prognozi za posljednji dan, koja nije bila bajna, i dalje nas prati sunčano vrijeme. Spuštamo se već poznatom šumskom stazom prema svojim vozilima pokraj bajkovitoga Dolomitenhütte. Prije povratka zaustavljamo se u Lienzu i razgledavamo stari dio toga živopisnoga gradića na Dravi, kojim smo prije uvijek samo prolazili vozilima. Krijepimo se uz ručak, kavu, netko kupuje magnete, a ja sam se zadovoljio s nekoliko boca autohtonog vina zelenog veltlinca za uspomenu. Katkad je za sreću u životu potrebno tako malo.

Uspon na vrh Treskavice

Tomislav Gračan, Zagreb

Treskavicu mnogi smatraju jednom od najljepših planina u Bosni i Hercegovini. Nalazi se u središnjem dijelu zemlje, na graničnom pojasu između šumovite Bosne i krševite Hercegovine. Na nižim je dijelovima obrasla velikim i gustim crnogoričnim i bjelogoričnim šumama, a u višim su dijelovima brojni proplanci s bujnom travom. Poseban su ukras Treskavice ledenjačka jezera – Veliko, Bijelo, Crno, Platno i Malo. Sva se nalaze u visinskom pojasu iznad 1500 metara i trag su ledenog doba na toj planini.

Treskavica pripada lancu dinarskih planina, a dobila je ime po čestim manjim potresima. Bogata je vodom, a neki izvori leže nadomak njenim najvišim vrhovima. Upravo su brojni izvori ono što Treskavicu izdvaja od ostalih planina. Prema legendi, Treskavica ima čak 365 izvora, među kojima su i izvori nekoliko rijeka: Željeznice,

Bistrice, Ljute, Bijele, Rakitnice, Vrhovinske, Zavale i Tatinca.

Nekad su seljaci iz obližnjih bosanskih sela, ali i stočari iz gotovo cijele Hercegovine, na pasišta Treskavice gonili stoku. Danas je to rijetkost.

Na Treskavici je sedam vrhova viših od 2000 metara. Najviši je visok 2086 metara i karakterističan je po tome što ga planinari zovu trima različitim imenima. Za jedne je on Paklijaš, za druge Đokin toranj, a za treće Mala Ćaba.

Za vrijeme posljednjeg rata planina je bila poprište mnogobrojnih borbi, pa je to razlog što su poslije rata na njenim prostranstvima zaostala mnoga neeksplozirana ubojita sredstva. Međutim, zaljubljenici u prirodu, na prvom mjestu planinari, uredili su i označili sigurne staze koje vode prema vrhovima planine. Ipak, ni danas se ne preporučuje kretanje izvan označenih planinarskih staza.

Veliko jezero

TOMISLAV GRAČAN

Jezero Platno

Ovoga smo ljeta prijatelj Robert i ja naumili posjetiti Bosnu i Hercegovinu te se popeti na najviše vrhove Treskavice, Lelije i Ljubišnje.

Dan prije uspona na Treskavicu popeli smo se na najviši vrh Lelije. Za noćenje nakon uspona na Leliju odabrali smo motel na putu između Sarajeva i Foče, u blizini sela Trnova. Popodne smo proveli na terasi restorana i zabavljali se razgovarajući s gazdom i njegovim stalnim gostima, ljudima iz okolice. Posebno mi je bilo zanimljivo to što se, iako svi žive u podnožju Treskavice, nitko od njih nikad nije popeo ni na jedan od njezinih brojnih vrhova. Naravno, i mi smo njima bili zanimljivi, pa su uz duhanski dim i čašu rakije ili bocu piva svi odreda komentirali da smo čudaci koji su čak iz Zagreba došli ovamo samo radi toga da bi se penjali po njihovoj planini.

Pristup na najviši vrh Treskavice može se započeti iz sela Šabića i Rakitnice ili iz Trnova i Turova. Mi smo izabrali put iz Turova preko

planinske kuće Sustavca, kako bismo napravili kružnu turu te posjetili Veliko jezero i jezero Platno.

Rano ujutro krećemo prema selu Turovima i iz njega izrazito lošim makadamskim putom, lošim čak i za terenska vozila, dugim oko tri kilometra, dolazimo do planinarske kuće Sustavac (1180 m). Kuća se nalazi tik uz Hrasnički potok, na pitomom proplanku uza šumu, a omogućava smještaj za dvadeset planinara. U neposrednoj su blizini slavina za vodu, nekoliko stolova i vanjski toalet, a na livadi preko puta kuće nekoliko bungalova.

Od planinarske kuće nastavljamo gustom šumom po planinarskoj stazi koja se postupno uspinje i izlazi na širok šumski put. Vidi se da put koriste šumari za sječu šume, koja je očito u tijeku, jer se uz put nalaze i brojni trupci koje tek treba odvesti. Zbog novonapravljenoga šumskog puta gubimo markaciju, pa se snalazimo uz pomoć unaprijed pripremljenoga GPS traga.

Nakon približno kilometar hodanja šumskim putom začujemo iza sebe glasnu buku šumarskog stroja. Ubrzo nas sustiže veliki šumarski kamion. U njemu su dva čovjeka i obojica nam pokazuju rukom da nas mogu povesti. Kamion se zaustavlja i tek tada vidimo da se na njegovom teretnom dijelu nalazi pet planinara. I mi smo se ukrkali, kako bismo barem malo skratili pješaćenje, koje bi prema GPS tragu moglo biti dugo oko 25 kilometara.

Na kamionu je bučno, sve se trese, ali uspijevamo razgovarati s planinarima koje smo zatekli. Četvero ih je iz Sarajeva, a s njima je i prijateljica iz Srbije. Naumili su do Velikoga i Crnog jezera te na vrh Oblik. Vozimo se jedva kilometar, iskačemo iz kamiona i zajedno, uz priču prepunu poznatoga bosanskohercegovačkog humora i informacija o planini Treskavici, ubrzo izlazimo iz šume na livade koje vode do Velikog jezera. Jezero se nalazi na visini od 1550 metara.

Pogled na Veliko jezero i vrhove Treskavice spektakularan je. Fotografiramo jezero iz svih smjerova i pozdravljamo se s društvom s kojim smo dijelili kamionski prijevoz. Oni na raskrižju odlaze prema sjevernoj strani jezera i planinarskoj kući Jezero, koja se nalazi odmah iznad jezera, a mi idemo lijevo, uz južnu stranu jezera, po livadama s visokom travom, prema malom jezeru Platnu (1570 m). Brzo smo stigli i, naravno, fotografiramo ga sa svih strana, a zatim se uspinjemo prema Klekovojoj glavici (2000 m).

Staza je dobro markirana, no na nekim je mjestima trava vrlo visoka, pa se povremeno služimo GPS tragom kako ne bismo skrenuli s pravog puta. Na većoj visini trava postaje sve rjeđa i zamjenjuje je kamenjar. Izlazimo tako na greben Treskavice i vrh Klekovu glavicu te nastavljamo nekoliko kilometara grebenom planine, stalno se krećući gore-dolje. Vidici s grebena su fantastični, ali najviši vrh Treskavice vidimo u daljini tek nakon više od pola sata hoda. Naravno, posljednji je u grebenu.

Na njemu susrećemo mnogo planinara i kako s naše strane nitko drugi nije išao prema vrhu, zaključujemo da su svi došli iz smjera Rakitnice.

Vrh je prostran, kamenit. Na njemu se nalazi velik stup izgrađen od kamena, s imenom vrha.

S vrha se pružaju nezaboravni vidici na okolne planine Visočicu, Bjelašnicu, Jahorinu, Prenj, Velež, Crvanj, Maglić, Leliju i Ljubušnju.

Silazimo drugom stranom planine, prema Velikom jezeru. Stjenovito područje postupno zamjenjuju livade s visokom travom, prepune borovnica. Povremeno se zaustavljamo kako bismo se osvježili borovnicama, no cijelo se vrijeme trudimo ne izlaziti previše s planinarske staze.

Kod planinarske kuće Jezero zatječemo brojne ljude, od obitelji s malom djecom do planinara. Nastavljamo se spuštati prema Velikom jezeru, zaobilazeći ga ovaj put s druge strane, nakon čega se blago uzdižemo do planinarske staze koja vodi prema planinarskoj kući Sustavac.

Put do Sustavca je dug. Hodamo polagano nizbrdo, svaki sa svojim mislima, kroz duboku i tišu šumsku hladovinu. Puni smo dojmova. Iako je uspon do najvišeg vrha Treskavice dug i pomalo naporan, planina je to koju zaista vrijedi posjetiti!

TOMISLAV GRACAN

Na vrhu

Tominka i druge kamenice u okolici Vilinskih kukova

Neven Kursar, Šibenik

Iako Velebit oskudijeva vodom, na njemu su se još donedavno nalazila brojna stalna naselja ili privremeni stanovi u kojima su od proljeća do jeseni boravili gorštaci, Podgorci i Ličani Bunjevci, sa svojim stadima. Nažalost, u novije se vrijeme nazočnost ljudi i njihova blaga na toj planini zadržala samo u tragovima. Nedostatak stalnih izvora vode njegovi su stanovnici rješavali otapanjem leda koji su prethodno vadili iz jama snižnica/ledenica te izgradnjom šterni, u kojima bi najčešće sakupljali kišnicu, a gdje god i izvorsku vodu, kao i korištenjem brojnih kamenica (čatr-nji, škarova). Prirodna snalažljivost Podgoraca i

gorštaka posebno je dolazila do izražaja prigrdom gradnje/dogradnje kamenica, kada su iskorištavali prirodnu konfiguraciju tla, uglavnom stijena niz koje se cijedila kišnica, u čijem bi podnožju podigli zidić ili izdubli rupu u zemlji te tako sakupljali kišnicu za svoje potrebe.

Na Velebitu postoje i brojne prirodne kamenice, u kojima se bez ikakve ljudske intervencije zadržava voda, ali kako su mnoge od njih smještene daleko od stanova, koristile su se rjeđe od onih gdje je čovjek svojim djelovanjem stvorio svojevrsan rezervoar pitke vode. Takvi čovjekovi zahvati u prirodi radi sakupljanja vode bili su

Greben na kojem su tri kamenice, uključujući Tominku

NEVEN KURSAR

različitog obima. Često je bio dovoljan samo sitan zahvat, kao npr. pregrađivanje kamenom kanala kroz koji je istjecala voda iz prirodnog udubljenja u stijeni. U novije vrijeme bilo je i većih građevinskih pothvata, kada su radi zadržavanja vode betonirane prirodne ili ručno iskopane rupe u koje se niza stijene cijedila kišnica.

Premda kamenica ima po čitavom Velebitu, mislim da neću pretjerati ako kažem da se njihovo pravo malo carstvo nalazi u jugoistočnom dijelu planine, poglavito na području Vilinskih/Vilenskih kukova i njihovoj okolini. Imajući u vidu da se ondje – na razmjerno malom prostoru – nalaze nebrojeni kukovi i stijene, a oko njih i između njih brojni dolci u kojima se i danas uočavaju ostaci stanova, nije nikakvo čudo da je baš ondje izgrađeno mnoštvo kamenica. Nadalje, u tom se području nalaze i neke od najvećih velebitskih kamenica, koje količinom vode podsjećaju na svojevrsna jezerca.

Prije opisa nekoliko meni najdojmljivijih kamenica koje se nalaze na širem području

Vilinskih kukova, želim naglasiti da je redoslijed njihova navođenja u nastavku teksta proizvoljan te da mi nije bila namjera izraditi nikakvu kategorizaciju ni možebitnu ljestvicu najatraktivnijih kamenica na tom dijelu jugoistočnog Velebita.

Potraga za Tominkom

U okolici Vilinskih kukova, toj svojevrsnoj velebitskoj riznici prirodnih znamenitosti, nalazi se i Tominka, jedna od najljepših i najmonumentalnijih prirodnih velebitskih kamenica. Spominje je i Miroslav Hirtz u svojem čuvenom putopisu »Od Prosenjaka do Obrovca«, objavljenom u Hrvatskom planinaru 9/1926, a za nju je naveo da se nalazi »ispod kuka koji nalikuje dvorogoj glavi orijaškog nosoroga«, smještenom iznad dolca Puče. Upravo je taj opis njezine lokacije na neki način »kriv« što je nisam uočio pri prvom obilasku toga područja. Naime, ono »ispod kuka« shvatio sam u doslovnom smislu riječi, zaključivši kako se Tominka vjerojatno nalazi vrlo blizu toga slikovitoga kuka, tik do njegova podnožja.

Donja kamenica i crijevo koje je povezuje s gornjom (Katedrala)

S obzirom na to da se on najstmrnije ruši prema zapadu i jugu, predmnijevao sam da se nalazi upravo u tom smjeru od njegova vrha, odnosno prema dolcu Puči.

Budući da je tamo nisam pronašao, slijedeći sam put pomnije pretražio širu okolicu toga kuka, točnije kameni greben koji se, na visini od oko 650 metara, između dolaca Prosenjaka i Dumanica, proteže od njega u istočnom smjeru. Pretraživanje sam započeo na stijenama sjeverno od Prosenjaka, na koje sam se popeo iz njegova središnjeg dijela, krećući se potom po rastrganom, ali prohodnom grebenu zapadno prema dolcu Puči, odnosno prije spominjanom bezimenom kuku. Na tom razmjerno malom prostoru naišao sam na tri skupine velikih kamenica, odnosno na prava mala jezera u stijenama, od kojih je ona najbliža našem imponantnom kuku upravo Tominka.

Prva je od njih dvodijelna kamenica s minimalnom ljudskom dogradnjom, smještena u

stijenama koje na Interaktivnoj planinarskoj karti Hrvatske nose ime Katedrala. Po gumenom crijevu koje povezuje njezina dva spremnika te izrezanoj automobilskoj gumi u njihovoj blizini zaključio sam da se voda iz nje i sada koristi. Njom se najvjerojatnije služi vlasnik obnovljenog stana u istočnom dijelu Prosenjaka, koji od proljeća do jeseni ondje drži svoje stado. Na obama prirodnim udubljenjima u stijeni, koja su smještena jedno iznad drugoga, izvedeni su minimalni zahvati tako da je kamenjem zagrađen dio preko kojeg se djelomično izlivala voda, pa izgledaju kao svojevrsna jezercica. Ispod njih se nalazi manja prirodna kamenica s vodom, na kojoj nije bilo potrebe za dogradnjom.

Slijedi prirodna kamenica koja se nalazi na pola puta između kukova »Katedrale« i »Nosorogove glave«. Radi se ustvari o pet-šest udubina s vodom, od kojih su dvije većih dimenzija, a nalaze se jedna do druge u podnožju stijene

Kamenica ispod kuka u obliku stapa

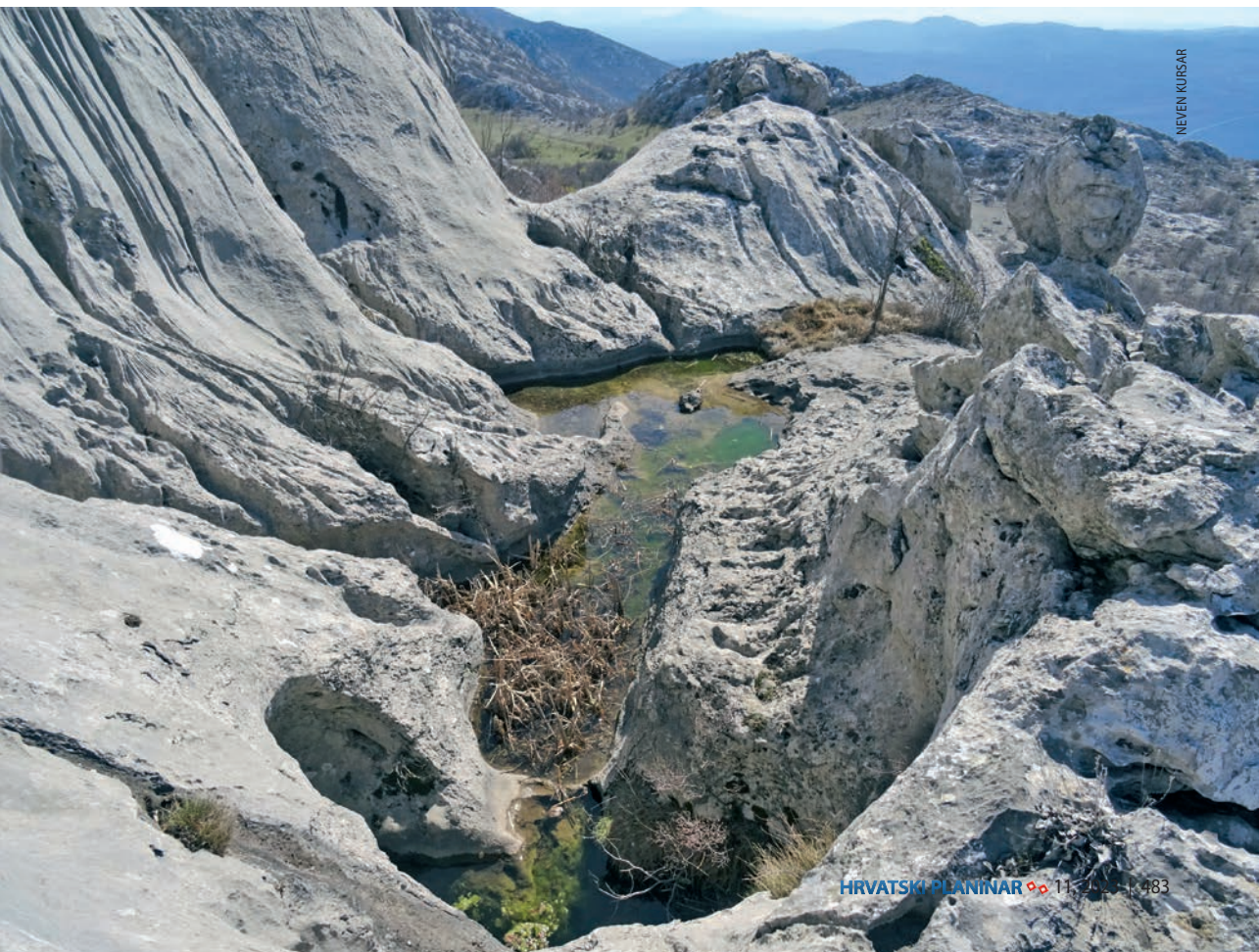
koja u svojem najvišem dijelu završava glavicama u obliku kupola. Posebno je zanimljiva najistočnija glavica, koja podsjeća na stap, a odmah ispod nje nalazi se kamenica puna vode. Na tim spremenima u kamenu nije bilo potrebe za dodatnim građevinskim zahvatima jer se priroda pobrinula za zadržavanje vode u njima.

I konačno, stotinjak metara zapadno od drugonavedene, nalazi se treća kamenica, i to, kao što u pravilu biva, ona najveća: veličanstvena Tominka. Sada je razvidno da ono Hirtzovo »ispod kuka« znači da se Tominka nalazi 300-tinjak metara jugoistočno od kuka koji je usporedio s dvorogom nosorogovom glavom, i to na 50-ak metara manjoj visini od njega. Ma koliko sam se trudio fotografirati je iz različitih pozicija, nijedna fotografija ne može dokraja prikazati njezinu ljepotu. Kako mi to vjerojatno neće uspjeti ni riječima, onim čitateljima koji je nisu vidjeli ostaje da mi vjeruju na riječ ili

Najveće jezerce u Tominki i čučavac

Tominka, zapadna kamenica i čučavac

Tominka, središnja kamenica

da odu do Vilinskih kukova, odnosno dolaca Prosenjaka i Puče te na licu mjesta provjere osnovanost razloga moje očaranosti tom velebitskom ljepoticom.

Kao orijentir za pronalaženje te kamenice može poslužiti kamen čučavac koji se nalazi stotinjak metara sjeverno od puta koji povezuje dva spomenuta dolca. Kada sam prvi put prolazio tim područjem, obišao sam i fotografirao tu prirodnu znamenitost, ispod koje sam također uočio lijepu prirodnu kamenicu. Misleći da je to sve, vratio sam se na put, kojim sam krenuo dalje prema dolcima Čaberu i Gornjoj Lađi. Tada nisam bio svjestan da se tik iznad čučavca i kamenice u njegovu podnožju nalaze još, ne jedna, nego čak dvije goleme kamenice, svojevrsna jezerca u kamenu, koje sve zajedno tvore sklop od triju prirodnih kamenica imena Tominka.

Čini se da te tri kamenice nisu međusobno povezane, odnosno da se voda ne prelijeva iz jedne u drugu, već se u svaku zasebno cijedi

niza stijene. Ona najgornja, moglo bi se reći Tominka u užem smislu riječi, najnepristupačnija je, ali najraskošnija. Sastoji se od četiriju golemih kaskadnih udubljenja u stijeni, od kojih tri gornja pune vodom spremnik ispod njih, u kojem se jedinom uvijek može naći vode. Na južnom kraju toga spremnika, može se reći pravog jezera u kamenu, uočava se svojevrsan kameni prag za koji nisam siguran je li prirodna stijena ili je djelomično nastao djelovanjem ljudske ruke. S obzirom na to da je taj dio stijene jako strm, skloniji sam, zbog njegove nepristupačnosti, vjerovati da je nastao prirodnim putem, tim više što se ispod njega nalaze još dvije velike prirodne kamenice, također svojevrsna jezerca, iz kojih se po potrebi puno lakše mogla uzimati voda. Jedna se nalazi zapadno od prije spomenutoga velikoga (glavnog) spremnika punog vode, a druga južno od njega, odnosno – kao što je prije navedeno – odmah ispod čučavca.

Od kamenice Tominke može se za desetak minuta blagim usponom bez poteškoća popeti na

Kamenica u Mekinjaru, a uz nju Simone i Michel Maričić iz Francuske

vrh bezimenoga kuka (705 m), odnosno Hirtzove »dvoroge nosorogove glave«.

Kamenica u Mekinjaru i zatrta povijest

Izdvojio bih još nekoliko kamenica u tom području, a koje su mi zbog raznih razloga bile zanimljivije od ostalih.

Posebno je impresivna trodijelna kamenica u stijeni koja se nalazi istočno od ostataka stana u najjužnijem dijelu dolca Mekinjara. Iako je, za razliku od Tominke, na njoj uočljiv znatan građevinski zahvat, meni je domljiva upravo zbog ljudske domišljatosti kojom je na najbolji mogući način nadograđeno, odnosno nadopunjeno prirodno stvaralaštvo. Naime, već postojeće otvore u stijeni u koje se slijevala voda čovjek je djelomično produbio, nadgradio i pregradio te tako stvorio tri duboka i zasebna spremnika za vodu u koje se slijeva kišnica.

Ovdje bih se s malom digresijom htio osvrnuti i na pohod tijekom kojeg sam naišao na ovu kamenicu. Tom sam prigodom hodao

u ugodnom društvu bračnog para Simone i Michela Maričić iz Francuske, koje sam sreo i upoznao na Unjki kod novoobnovljenog stana njihovih prezimenjaka, a moguće i daljnjih rođaka. Rado sam pristao na prijedlog za zajedničkim izletom te smo se preko Visibabe (976 m) te dolca Mekinjara i Križa uputili do pećine Šarinke kao krajnje točke. Tijekom izleta gospodin Michel (hrv. Mihovil, Mihael) Maričić, očigledno hrvatskog porijekla, ispričao mi je zanimljivu obiteljsku sagu, koja se uklapa u zbirku brojnih nezabilježenih, a nerijetko i nepoznatih priča o hrvatskom opstajanju i stradanju tijekom naše tegobne povijesti. Naime, njegovi su se preci krajem 19. stoljeća (1879.), odnosno netom po austrougarskoj okupaciji Bosne i Hercegovine, preselili iz Dalmacije, točnije iz obližnjeg dolca Deminjak iznad Obrovca – gdje je bila njihova postojbina – u župu Krnjeušu, u zapadnu Bosnu. Tako su u potrazi za boljim životom jednu planinu zamijenili drugom, tj. Velebit Grmečom. Kao što je

općepoznato, danas je obrnuti migracijski smjer pa je takva selidba iz ekonomskih razloga neza-misliva, ali u to je vrijeme, a poglavito nakon njene aneksije, Bosna i Hercegovina vapila za radnom snagom u javnoj upravi, poljoprivredi, šumarstvu, rudarstvu, obrtništvu, tako da su se u njoj tada nastanjivali ljudi iz cijelog Austro-Ugarskog Carstva, uključujući i Hrvatsku. Prije Drugog svjetskog rata (1930.) njegov se djed s obitelji iselio u Francusku te tako na sreću izbjegao pogrom nad oko 2500 Hrvata u Krnjeuši, koji su u 9. i 10. kolovoza 1941. počinili »ustanici«, tj. njihovi susjedi Srbi. Svi oni koji nisu na vrijeme izbjegli - uključujući djecu, žene i starce - bili su poklani te pobacani u jame, dok je cijela župa koja je brojila 20-ak sela i zaselaka spaljena, pa od nje danas nema nikakva vidljiva traga. Gospodin Maričić sada pokušava pronaći svoje korijene u Hrvatskoj i BiH, a kao ljubitelj prirode i planina često sa suprugom posjećuje mitski Velebit.

Kamenica u dolcu Čaberu

Sljedeća kamenica koju zbog njenog uklapanja u okoliš svakako treba spomenuti jest ona u dolcu Čaberu. Iako je i ona stvorena ljudskim radom, njezina funkcionalnost, a poglavito estetska izvedba, ni najmanje ne narušavaju prirodni sklad kojim u pozadini dominira čarobna stijena nalik na katedralu. Štoviše, promatrač je dojma da je ta kamenica oduvijek ondje. Njezin polukružni, nekoliko metara visok kameni zid koji zadržava vodu pravo je građevinsko remek-djelo.

Nadalje, ističem duboku prirodnu kamenicu u sjevernim stijenama dolca Kozarica (nom. Kozarice), koju sam inače dvaput bezuspješno tražio na pogrešnom mjestu, a koja je i pogrešno ucrtana na zemljopisnim kartama. Naime, na zemljovidu je kao lokacija vode ucrtana pozicija na južnoj strani zapadnog dijela toga dolca. To je na neki način i očekivano jer se upravo ondje gotovo okomito strmoglavljuju goleme stijene kukova Šiljaka te bi se moglo očekivati da se

Kuk iznad Čabera, kamenica u desnom kutu

voda koja se niz njih slijeva zadržava u neakvom kamenom spremniku. Međutim, kao što sam naveo, na toj strani dolca, tj. u podnožju Šiljaka, nema vode (barem je ja nisam našao), već se velika prirodna kamenica puna vode nalazi u stijenama tik iznad trase južne (označene) inačice staze koja iz Kozarica prelazi u susjedni dolac, odakle pak produžuje dalje prema dolcima Malom Cjepalu (na nekim zemljovidima Jabukovcu) i Cjepalu te jami Mamet.

Izazov za istraživanje

Izdvojio bih također i kamenicu u dolcu Dumanu, ispod vrha Golovra (976 m; nom. Golovro). Nalazi se u podnožju lijepe stijene, a izgledom podsjeća na malo jezero. Na njoj je izvršen samo nužan građevinski zahvat: betonskim je zidićem učvršćen/nadograđen najniži dio toga prirodnog spremnika za vodu.

I sve ostale kamenice u Vilinskim kukovima i njihovoj okolini, kao npr. one u dolcima Gornjoj

Ladi, Bužanjki, Dragi, Treništu, Cjepalu, zapadnom dijelu Prosenjaka, ispod stana na Unjki, u dolcu (meni) nepoznatog naziva koji se nalazi zapadno od Jelina stana, također zaslužuju da ih se opiše, ali ću se zbog ograničenosti prostora ovdje zaustaviti. Stoga svim planinarima koji to već nisu učinili preporučujem da ih – uz prije opisane – sami potraže i obidu prigodom posjeta Vilinskim kukovima i njihovoj okolini jer nikakvi opisi ni fotografije ne mogu zamijeniti oduševljenje promatrača kad ih ugleda, kao ni njegovo divljenje prema tvorcima tih kamenih ljepotica: prirodi i ljudima.

Nakraju, želim još jednom naglasiti da ovaj članak nisam pisao da bih ocjenjivao, odnosno vrednovao djela prirode ili ljudskih ruku, a još manje radi nametanja osobnih estetskih stavova i kriterija. Opisao sam isključivo svoj subjektivni doživljaj obilaska kamenica na jednom dijelu Velebita, koje su nastale djelovanjem prirodnih sila ili pak zajedničkim radom prirode i čovjeka.

Kamenica u Dumanu

Intervju: **Željko Poljak**

Damir Šantek, Zagreb

Željko Poljak, publicist i liječnik, rođen je u Zagrebu 9. rujna 1926. i otac je dvoje djece. Školovao se u Zagrebu. Maturirao je na Prvoj klasičnoj gimnaziji 1945., diplomirao na Medicinskom fakultetu u Zagrebu 1952. Radio je kao liječnik na Klinici za bolesti uha, nosa i grla Medicinskog fakulteta u Zagrebu, Šalata, od 1955. do umirovljenja 1988. Godine 1959. započinje karijeru nastavnika na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, najprije kao asistent, od 1971. kao docent, od 1976. kao izvanredni profesor i od 1980. kao redovni profesor otorinolaringologije. Osim medicine, studirao je na Filozofskom fakultetu (hrvatski i francuski) i na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu (geografiju), ali na njima nije diplomirao. U cjelokupnoj povijesti hrvatskog planinarstva i suvremene hrvatske kulture malo je toliko svestranih ličnosti kao što je prof. dr. Željko Poljak. Cijeli je svoj život posvetio planinarstvu, medicini, putovanjima i književnosti, istodobno kao radoznali istraživač i kao angažirani stvaratelj, autor, urednik, dužnosnik u planinarskoj organizaciji te neumoran učitelj naraštajima planinara i liječnika. Gotovo da nema planinarske knjige izdane u drugoj polovici 20. stoljeća u čijem stvaranju nije imao udjela, najčešće kao urednik, a često i kao lektor, korektor, recenzent ili barem kao autor fotografija. U radu Hrvatskoga planinarskog saveza prisutan je već 70 godina, a u jednom mandatu bio je i njegov predsjednik te pročelnik Komisije za gorsku službu spašavanja. Objavio je više od tisuću članaka u stručnoj, sportskoj i novinskoj periodici i raznim enciklopedijama te tridesetak posebnih knjiga i brošura, uredio desetak zbornika, od 1958. do 2000. bio je neprekidno 42 godine urednik ovog časopisa, a od 1990. do danas, u 98. godini života, urednik je Liječničkih novina. Dobitnik je oko 150 raznih priznanja i odlikovanja.

Razgovor je dogovoren pomalo na brzinu jer je za predložen termin gospodin Poljak rekao da

je predaleko i tko zna što će s njim biti do tada. Malo me je ulovila panika, nesigurnost, čak bi se moglo reći i bojazan, jer u tim je godinama stvarno svašta moguće, te sam na razgovor u njegov stan u središtu Zagreba stigao s nekom zebnjom. Vrata mi je otvorio sam Željko Poljak, uspravan, vedra lica i pomalo šeretskog osmijeha. Kamen mi je pao sa srca, boja mi se vratila u lice i obojica smo se srdačno nasmijali njegovom štosu, na koji sam pao. U gostima su mu bili neki planinari iz Skoplja. U kući je bilo veselo i ništa osim bogate arhive knjiga nije podsjećalo na njegove godine. Među ostalim, razmijenili smo knjige i za dva dana obratio mi se lucidnim komentarima i zapažanjima. Tako izgleda i razmišlja čovjek koji uči, čita i raste cijeli život.

Predaleko ćemo otići počnemo li nabrajati svu širinu Vašega znatiželjnog duha i nebrojene aktivnosti i uspjehe koje ste postigli na brojnim područjima svojih interesa, pa ćemo se usredotočiti na planine, planinarstvo i planinarsku publicistiku. Mislite li da ste zbog svojih brojnih interesa ipak na neki način zapostavili planine i planinarsku publicistiku ili ste im upravo zbog svega toga pružili jednu širu do tada možda i neviđenu dimenziju?

Imao sam sreću što mi je učitelj bio profesor Branimir Gušić s Medicinskog fakulteta i prvi predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske, dakle učitelj i po planinarskoj i po medicinskoj liniji. Zahvaljujući njemu shvatio sam da pohađanje planina treba biti sredstvo znanosti, a ne samo užitak. Planinarenje nam je često služilo za razna istraživanja, od geografskih, etnografskih i botaničkih do medicinskih, arheoloških i zaštite prirode. Dakle, ugodno s korisnim.

Mislite li da su za vašu dugovječnost i vitalnost zaslužni samo geni ili da su u tome imale prste i vaša vječna i neumorna aktivnost, istraživački duh i planine?

Željko Poljak - doajen hrvatskog planinarstva, 42 godine glavni urednik Hrvatskog planinara (1959. - 2000.)

Možda, ali u tom bih pogledu preporučio kao najvažnije čuvati svoj živčani sustav jer se, za razliku od ostalih stanica, živčane ne obnavljaju; one s kojima ste se rodili moraju trajati do konca života. Zato si nemojte otkidati od sna i, naročito, ako ikako možete, nemojte se uzrujavati. Ali nemojte ni ljenčariti, jer će i moždane stanice atrofirati, jednako kao i mišići ako ih ne upotrebljavate. Sve to pogotovo vrijedi ako nemate dugovjeke roditelje. Ja sam ih srećom imao.

Sjećate li se prvog impulsa, prve iskre, prvog planinarskog izleta, trenutka koji vas je doživotno vezao uz planine i prirodu?

To se zapravo dogodilo postupno. Najprije za vrijeme Drugoga svjetskog rata, kada se nije smjelo iz Zagreba bez propusnice, pa smo se u adolescentskoj dobi za inat švercali mimo mitnice kako bismo otišli na Sljeme i tamo se osjećali slobodno i poletno. Jedanput sam slučajno u školskoj knjižnici naletio na Hrvatski planinar, kojemu je tada urednik bio ravnatelj gimnazije

Ivan Rengjeo, i pročitao članak svoga prezime-njaka, geologa Poljaka, o podzemlju Medvednice. Posljedica: zagrijao sam se za speleologiju i hodočastio u Veternicu. U domu na Glavici susretao sam velika alpinistička imena: Slavka Brezovečkog i Marijana Dragmana. Prvi mi je poslije bio alpinistički instruktor. Jedanput sam vidio kako su u sportski objekt na Šalati ušli do zuba opremljeni alpinisti (Zgaga, Gropuzzo i Mihaljević). Znatiželjno sam krenuo za njima i zadivio se kad su rekli da dolaze ravno s Triglava i o tome održali predavanje u Alpinističkom klubu Dinamo. Odmah sam se upisao u taj klub i tako pomalo dozrijevaao, makar mi je otac bio antiplaninar, ili možda baš njemu za inat.

Imali ste prilike dugi niz godina pohoditi iste planine. Možete li reći jesu li se one, u kojoj mjeri i zašto promijenile?

Itekako su se promijenile. Evo dvaju dijametralno suprotnih primjera! Prije 70 godina mogli ste dobiti sunčanicu na odvojku Premužićeve

staze do ruševina doma na Bačić-kosi, a nakon raseljavanja gorštaka i zabrane držanja koza, kad sam posljednji put bio tamo, nismo mogli proći kroz guštaru bez mačeta. I suprotan primjer: lijepu, šumovitu, kilometarsku padinu na Papuku šumarija je obrijala tzv. oplodnom sječom, po kojoj su se tada nakon obične kiše bujice rušile u dolinu i uništavale sve pred sobom.

Objavili ste brojne planinarske vodiče. Smatrate li da su i danas takve vrste knjiga potrebne ili mislite da su na neki način internet i svima dostupne informacije dovele u pitanje potrebu za takvim izdanjima?

Točno je ovo drugo, i to zbog dvaju razloga. Živimo u sutonu Guttenbergove ere, kada se knjiga sve manje čita jer je zamjenjuje informatika, i drugo, tiskani vodiči zastarijevaju za dvije-tri godine i mogu poslužiti samo kao uspomena. Jedna nova cesta ili planinarska kuća mogu iz temelja promijeniti planinarske pravce.

Znam da je vjerojatno teško odlučiti se, no što smatrate najvećim osobnim doprinosom planinarstvu u Hrvatskoj?

Biografska knjiga »Željko Poljak – velikan hrvatskog planinarstva« Eduarda Hemara

To su u prvom redu vodiči u vrijeme kad nije bilo interneta, zatim povijesne knjige, koje su otele zaboravu 150-godišnju planinarsku djelatnost, i treće, doprinos razvitku planinarske grane hrvatske književnosti, kakvu, na primjer, imaju alpski narodi.

Planinarili ste po svim hrvatskim planinama i brojnim planinama diljem svijeta. Koje su vas se planine osobito dojmile i ostavile u vama najupečatljiviji trag?

Izdvojit ću ih tri. U Hrvatskoj je to Velebit, koji uvijek može pružiti nešto novo, makar doživite 98 godina. Tko sumnja u to neka se sjeti samo Crnopca. U Europi biram Durmitor, koji nema premca po tome što, osim ljepote, na malom prostoru sadrži ama baš sve što jedna planina može ponuditi, donedavna čak i etnografsku egzotiku. U inozemstvu bih istaknuo najviši vrh svijeta, koji je viši od Everesta! To je vulkanski vrh Haleakala na čarobnom polinezijskom otoku Mauiju. Istina, izviruje »samo« tri kilometra iznad oceanske razine, ali pribrajaju mu i šest kilometara dubine do dna oceana, pa ćete na vrhu, kod havajskih rendžera, za jedan dolar dobiti ovjerenu svjedodžbu o usponu. Nažalost, taj je otok u kolovozu ove godine opustošio takav požar kakav se ne pamti u povijesti.

Bili ste urednik Hrvatskog planinara. Kakvo ste stanje zatekli kad ste počeli raditi kao urednik, što ste ostavili, a što promijenili tijekom te četrdeset i dvije godine?

Ukratko, od dvomjesečnika, HP je postao mjesečnik, crno-bijeli tisak zamijenjen je tiskom u boji i povećan je broj stranica, a sve to zahvaljujem tadašnjem tajniku, a današnjem predsjedniku HPS-a himalajcu Darku Berljaku, koji mi je doslovno rekao: »Ne pitaj za novac, to je moja briga.« Potaknuo sam zajedničko izdavanje s Planinarskim savezom BiH, uveo sam rubrike »Speleologija«, »Tko je što u hrvatskom planinarstvu« i »Zaštita prirode«, za koju sam dobio orden Međunarodnoga olimpijskog odbora »Sport and Environment«.

Postoji li još nešto što ste željeli napraviti vezano uz planine, a što niste stigli ili ste

jednostavno zatvorili to poglavlje bez nedovršenih priča?

Misao vodilja bila mi je planinarstvo u zaštiti prirode, jer tko će za nju imati više smisla nego planinari? Planinari su potaknuli osnivanje nacionalnih parkova, u HPS-u smo osnovali Komisiju za zaštitu prirode, organiziramo i čišćenje planinske prirode, no još uvijek ima puno posla. Malo tko zna za program UIAA prema kojem se putove ne bi markiralo jer to nagrđuje prirodu (u američkim nacionalnim parkovima nema markacija!) ili se planinarske kuće više ne bi gradile na planini te bile cilj izleta, nego na podnožju, kao uporište za uspon, te prema kojem u njima treba smanjiti komfor, čime bi se goste odvrćalo od dužeg boravka u kući. Neki moji neuspjesi kao predsjednika HPS-a! Zabrana pušenja u našim objektima još i danas većinom postoji samo na papiru. Nisam uspio nagovoriti HPS na dvije vrste planinarskih iskaznica: član pripravnik i pravi član, kako bi se prestalo davati legitimitet negativnim osobama, za razliku od starog HPD-a, u koji se niste mogli učlaniti bez preporuke ili jamca. U otvorenim skloništima drastično obilježiti sav inventar akronimom PSH-a/HPS-a, kako bi se nepoštene pojedince odvratilo od krađe. Kao predsjednik HPS-a nisam uspio obuzdati pijančevanje u planinarskim kućama (nisam apstinent). Čak se tada običavalo na kraju pijanke ironično dodati: »Još jednu čašu u čast predsjednika!« i zapjevati »Planinar kad vodu pije, cijeli svijet se njemu smije.«

Tijekom godina imali ste prilike na planinama i izvan njih upoznati brojne velikane planinarstva u Hrvatskoj; možete li s nama podijeliti neke od tih susreta?

Na prvome mjestu spomenuo bih jednog neplaninara, a to je graditelj Premužićeve staze na Velebitu, rariteta kakvim se vjerojatno ne može pohvaliti nijedna druga europska zemlja. No te staze ne bi bilo da tadašnji predsjednik HPD-a dr. Ivan Krajač nije revolucionirao hrvatsko planinarstvo i kao jugoslavenski ministar ing. Anti Premužiću dao punu potporu. Nažalost, Krajač je kao mačekovac 1945. izgubio život na Bleiburgu ili negdje oko njega. Iznenadit ću vas trećim imenom jer to je čovjek kojeg sam već kao

Damir Šantek i Željko Poljak

srednjoškolca privukao Hrvatskom planinaru. Kao moj nasljednik na mjestu urednika, Alan Čaplar posvetio mu je više od polovice svoga života (23 godine od 44), a sa svoje 33 planinarske knjige danas je ne samo vodeći hrvatski planinarski pisac i fotograf, nego i profesionalni tajnik HPS-a.

I za kraj, možete li nam na osnovi svojega velikoga i bogatog iskustva dati neke savjete i prenijeti svoja promišljanja u vezi s planinarstvom, planinarskom publicistikom i općenito radom u planinarskim udrugama?

Sjećam se doba kad je moja generacija bila u punom zamahu, kako smo zaključili da će nakon naše ere, snažno obilježene dobrovoljnim društvenim radom, planinarstvo neminovno nazadovati. No nije bilo tako jer se pokazalo vrlo prilagodljivim, pa se zato ne bih usudio proricati. Valja priznati da digitalno doba s informatičkom revolucijom ima svoje prednosti, pa su, na primjer, tiskani vodiči već sada počeli zastarijevati, kao suvišan teret. Nekoć je glavni problem bio stići do podnožja planine, a danas do podnožja Himalaje stignete za dva-tri dana. Stoga će planinarenje i dalje postupno prelaziti iz društveno angažiranoga u individualno. Nakraju, sve je manje seniora koji se još sjećaju romantičarskog doba kada su planinari veselo marširali ulicama lupajući po asfaltu okovanim cokolama i uz gitare pjevali planinarske pjesme.

O počecima planinarstva u virovitičkom kraju

Mario Ripli, Virovitica

O d osnutka prvih planinarskih društava na području Slavonije, bilo da su djelovala kao podružnice HPD-a ili samostalno, postojala je želja i inicijativa za okupljanje svih planinara Slavonije barem jednom godišnje na nekoj planinarskoj lokaciji. Kako su se mijenjale države, a s njima i vlasti, tako je svako novosmisleno doba imalo svoje pojmove. Tako je i planinarstvo prolazilo kroz razne oblike jezikoslovlja: okupljanje slavonskih planinara organiziralo se pod imenima slet, skup, dan, susret. Jedno im je bilo zajedničko, a to je okupljanje slavonskih planinara i promicanje planinarstva kao sporta, svijesti i načina života. Od 2015. udruga Slavonski planinari (prije Slavonski planinarski savez) odlučila je okupljanje planinara s područja Slavonije, na koje se pozivaju i gosti iz ostalih planinarskih društava Hrvatske i šire, službeno nazivati Danom slavonskih planinara. Bio je to 65. Dan slavonskih planinara, a ove, 2023. godine, održan je 71. put. Trebao je to biti 73. Dan, no zbog pandemijskih okolnosti dvije godine nije bilo velikih okupljanja.

Prema podacima iz arhiva, Virovitica je u svom kraju Slavonske planinarske dane održavala 1935., 1940., 2013. te napokon i ove godine.

Spomen o planinarstvu virovitičkoga kraja, pisani trag o njemu, nalazimo uglavnom zahvaljujući tadašnjim mjesnim novinama i časopisu Hrvatski planinar. Ponešto se može pronaći i u pisanom arhivu samog društva, no glavnina je građe nažalost uništena u požaru planinarskog doma Vražje vršće tijekom Drugoga svjetskog rata. Tako se iz navedenih izvora može izdvojiti fotografija nastala 8. kolovoza 1927. kod Aljaževa stupa, malog skloništa na najvišem vrhu tadašnje Jugoslavije, Triglavu. Na fotografiji su četvorica

planinara iz Virovitice, i to Stjepan Kern, Antun Jeržabek, Josip Vujčić i Antun Španić, a peti, August Peisker, napravio je taj snimak. Odlučili su tako ti začetnici planinarstva u virovitičkom kraju da bi bilo dobro promovirati i taj sport, takvu vrstu aktivnosti, i u njihovu rodnom kraju. Važno je istaknuti da je ta petorka tada bila učlanjena u Hrvatsko planinarsko društvo (HPD) u Zagrebu i da se razmišljalo o osnivanju podružnice u Virovitici. Misli i ideje proveli su u djelo pisanom riječju dana 14. listopada 1928., kada je održan osnivački sastanak podružnice HPD-a u Virovitici, koja je dobila ime Papuk, uglavnom zato što je već postojala podružnica Bilogora u Bjelovaru. Pravila podružnice odobrio je veliki župan 29. prosinca 1928.

Tako je HPD-ova podružnica Papuk dobila prvi privremeni odbor: predsjednik je bio Božidar Zgaga, tajnik Antun Jeržabek, blagajnik Juraj Doppler, odbornici Luka Pavelić i Antun Španić, a revizori Ivan Slamić, August Peisker i Roko Pavoković. Zasluga za taj uspješan potez ide ponajviše Antunu Jeržabeku iz Virovitice, dugogodišnjem članu Središnjice u Zagrebu.

Drugi izvori pišu da se početkom organiziranog planinarstva u Virovitici smatra 1927. godina, kada se nekoliko Virovitičana, ljubitelja prirode, učlanilo u HPD u Zagrebu, kako bi prilikom zajedničkog odlaska u planine mogli na željeznici koristiti popust pri kupnji vozne karte.

Ono što zasigurno možemo potvrditi jest činjenica da se planinarstvo virovitičkoga kraja aktivno razvijalo te da je do početka Drugoga svjetskog rata postalo nadaleko poznato.

Nakon Drugoga svjetskog rata bilo je više pokušaja da se u Virovitici obnovi planinarska aktivnost, i to uglavnom putem sekcija u drugim

sportskim društvima. Budući da je vladalo nezadovoljstvo takvim statusom te da je postojala golema želja za osamostaljenjem, planinari Žarko Bartolović, Stjepan Bogati, Ivo Gračak, Živko Markus, Roko Pavoković i Ferdinand Sirmaj, kao inicijativni odbor, organiziraju 27. kolovoza 1950. osnivačku skupštinu novog društva. Na njoj su planinari obaviješteni da je planinarska kuća Vražje vršće 1942. spaljena zajedno s kompletnim namještajem i inventarom te da cjelokupnu planinarsku aktivnost treba obnoviti iz temelja.

Nadamo se da ćemo prikaz cjelokupne povijesti planinarstva virovitičkoga kraja i neprekidnog rada na tom polju objaviti u monografiji u povodu 100. obljetnice organiziranog planinarstva u Virovitici, pa ćemo zasad spomenuti još samo to da Virovitičke susrete planinara održavamo osamnaesti put. Na inicijativu tadašnjih odbornika, odlučeno je da će se 28. svibnja 2006. na virovitičkim ribnjacima održati prvi susret planinara. Pozivu su se odazvala planinarska društva iz Bjelovara, Našica, Lipika i Pakraca, a budući da su i gosti i domaćini bili oduševljeni zajedničkim planinarenjem virovitičkim dijelom

Bilogore, odlučeno je da će se Virovitički susreti planinara održavati svake godine, prve nedjelje u lipnju. Tako smo i bez pandemijske pauze stigli do 18. Susreta.

O 71. Danu slavonskih planinara

Tradicionalno godišnje regionalno okupljanje planinara, Dan slavonskih planinara, održano je u nedjelju, 10. rujna, na području virovitičke Bilogore, u mjestu Svetom Đurđu (nom. Sveti Đurađ). O tradiciji Dana slavonskih planinara skrbi se udruga Slavonski planinari, a susret svake godine organizira drugi domaćin – neko od slavonskih planinarskih društava. Ove je godine domaćinstvo povjereno HPD-u Papuk iz Virovitice, a posebna prigoda bila je 95. obljetnica organiziranog planinarstva u Virovitici. Istovremeno je »odrađen« i 18. Virovitički susret planinara (lipanjski susret), koji je bio odgođen zbog nepovoljnih vremenskih uvjeta, jer nisu omogućavali siguran boravak planinara na otvorenom.

Na ugodno iznenađenje domaćina, okupilo se oko 380 sudionika zainteresiranih za

Sudionici 71. Dana slavonskih planinara

Pješačenje uz virovitičke ribnjake

planinarske susrete i upoznavanje virovitičke Bilogore. Okupljene su pozdravili dopredsjednica HPS-a Jadranka Čoklica, gradonačelnik grada Virovitice Ivica Kirin, predsjednik udruge Slavonski planinari Otmar Tosenberger i predsjednik HPD-a Papuk Mario Ripli. Predstavljene su planinarske staze i šetnica za taj susret: staze od 10 i 12 km te šetnica za okupljene građane i ostale zaljubljenike u prirodu i zdrav način življenja, i to bez uspona, duljine 8 km. Sve su staze bile kružne. Kao i uvijek, uslijedilo je fotografiranje okupljenih planinara iz ptičje perspektive i polazak na planinarenje. Događaj su ove

godine virovitički planinari obogatili predstavljanjem raznih udruga i ustanova blisko povezanih s planinarstvom, prirodom, zdravim načinom života i poticanjem mlađe populacije na skrb o zaštiti okoliša i očuvanje svega zelenoga. Kako se bližilo vrijeme ručka, prva se skupina već vratila sa šetnice, a pristizala je i veća skupina sa staze od 12 km, dok je ekipa sa staze od 10 km napravila veću pauzu kod vikendice virovitičkih planinara Goslerovih.

Turu od 10 km, službenog naziva Virovitički vidici, već godinama održavaju virovitički planinari, a upisana je i u Registar planinarskih putova

Promotivni štandovi HPD-a Papuk i udruge Slavonski planinari

Na planinarskoj stazi

HPS-a. Prva, najduža tura, od 12 km, bila je kombinacija staza Virovitički vidici i Brusovi te je uključivala Paulov izvor i virovitičke ribnjake, koji su u fazi uređenja u buduća virovitička jezera.

Miris planinarskoga graha pripremljenog prema tajnoj recepturi širio se naseljem i planinarima ubrzo vratio izgubljenu snagu, a godila je i poneka kap osvježavajuće tekućine koje je bilo u ponudi.

Rad HPD-a Papuk i udruge Slavonski planinari prikazan je promocijom tiskanih materijala, karata i planinarskih dnevnika lokalnih obilaznica, kao što su Slavonski planinarski put (SPP) i Pet utvrda Požeške gore. Susret je nastavljen ručkom te ugodnim i veselim planinarskim razgovorima, uz ples i pjesmu te domaću i stranu rock-glazbu benda iz Siska.

Nakon zabavnog djela susreta uslijedila je dodjela priznanja »Kamilo Firinger« za turni obilazak SPP-a ovjeren u razdoblju od rujna 2022. do rujna 2023. Priznanja za poseban doprinos promoviranju i održavanju SPP-a njegovim turnim obilaskom dobili su Sara i Tom Peinkih (PD Majšperk, Majšperk, Slovenija), Sani Schrötter (PD Sveti Matej, Viškovo), Tatjana Šavorić (PD AktivNatura, Zagreb) te Daniel Križanec (HPD Cibalia, Vinkovci), za treći turni obilazak u samo pet dana.

Zahvalnice i prigodan dar za sudjelovanje na 71. Danu slavonskih planinara, obilježavanju 95. obljetnice organiziranog planinarstva u Virovitici te 18. Virovitičkom susretu planinara uručene su predstavnicima svih 26 društava koja

MATUA TURKALJ

Dugačka kolona planinara na papučkim stazama

su sudjelovala. Uz članove planinarskih društava, gostujućih i domaćih, našlo se ovdje 50-ak ostalih aktera tih manifestacija (predstavnika udruga i obrta te građana virovitičkoga kraja).

Sve opisano ne bi bilo moguće organizirati ni ostvariti bez velikodušne pomoći brojnih donatora i podupiratelja. No, nemojmo zaboraviti da su najzaslužniji za tu manifestaciju upravo virovitički planinari, članovi HPD-a Papuk, koji su se danima trudili da sve bude baš onako kako to planinarski mora i biti, a s naglaskom na užitku! I naposljetku, velika hvala svim planinarima koji su sudjelovali na ovogodišnjem, 71. Danu slavonskih planinara.

Nestrpljivo iščekujemo nova svitanja pitajući se pod kojim će se imenom slavonski planinari ubuduće okupljati i prenositi svoje znanje i vještine generacijama modernih planinara te ih zainteresirati i poticati na planinarska okupljanja kojima se podiže onaj nekadašnji duh zajedništva, koji se pomalo urušava i gasi.

MATUA TURKALJ

Odmor uz stazu Virovitički vidici

Srce mog medvjeda

Milan Majerović-Stilinović, Zagreb

O d svega, najdraže mu je bilo lutanje. Kraj je bio stvoren za to. Kraj je od njega i napravio lutalicu svojom ljepotom, pitomom i divljom u isto vrijeme. Počelo je rano, već od prvih godina života. Bez kolebanja se predavao porivu koji ga je vukao u teško prohodne guštike lijeske i graba, beskrajne šume crnogorice pune umirujućih vrtača prekrivenih rebrastom paprati, na planinske livade koje su vodile prema nazubljenim liticama vrhova. Katkad je slijedio staze koje su utrli ljudi, katkad one još zahtjevnije, koje su probile životinje. Ništa se nije moglo mjeriti sa srećom otkrivanja nepoznatog terena. Nije se bojao šume niti je mario za kazne zbog dugog izbjivanja od kuće. Volio je neizvjesnost silaska sa staze, napuštanje tragova svih živih bića i potragu za novim putovima. Stvarao ih je u tišini, kroz bijelo, vapnenačko kamenje, visoku travu ili niz duboke, šumske padine.

Svijet je svakodnevno otkrivao vlastitim koracima i osjetilima, odgonetao slagalicu znakova i mirisa koja je u najteže dostupnim dijelovima planine katkad krila i nagradu, spoznaju da je na mjesto na kojem je zadihan stao, baš on gotovo sigurno stao prvi i jedini. Stotine mu je puta to prošlo kroz glavu, ali nikada nije mogao biti dokraja siguran. Priroda je majstorski brisala ili skrivala tragove koje su u njoj ostavljali smrtni stvorovi. Jedino pitanje bilo je koliko je prošlo od trenutka u kojemu se ondje prvim osjećao netko drugi – dani, godine ili stoljeća. Kamen prevrnut u proljeće do jeseni bi poprskala kiša pa obložila blatna zemlja iz koje bi nikle sićušne, svijetlozelene travke. Već sljedeće godine činilo se kao da je kamen ondje bio oduvijek, pokraj rupe u stazi koja se odavno zaoblila, pa postala odmorište miševima. Panjevi koje su posjekli davni šumari nakon nekoliko desetljeća postajali su trula hranilišta za kukce i ptice, podloga za kolonije lišajeva i gljiva, rasadišta nadobudnih mladica. Izgledali su netaknuti nogom ili okom bilo kakvog dišućeg stvora. Tragovi sjekira na

deblu postali bi nevidljivi pod debelim slojevima mahovine, a zrak uokolo težak i ljepljiv od zujanja sitnih krilaca. Činilo mu se da taj zvuk neprekidno traje oduvijek.

Živio je otvorena oka za tajne skrivene u šumama i planinama. Što je dublje ulazio u njih, i dulje se zadržavao, sve se više osjećao bićem koje se stazama i stranputicama kreće podjednako vlastitom voljom koliko i vođeno nekom nevidljivom rukom ili prevrtljivom šapom. Sam je sebi bio jednako zagonetan i neobjašnjiv kao odjek groma koji bi na izloženom prijevoju raskolilo stablo. Katkad začuđujuće brzo gladan nakon obilnog obroka, već sutradan znao je od jutra do mraka hodati bez pomisli na zalogaj. Odluke i osjećaji koji su ga obuzimali nekad su dolazili sporo. Trebalo je vremena da postanu dovoljno oštri da ih prepozna. Drugih ga je dana iznenađivala brzina kojom bi presudio što stvarno želi, bez razmišljanja i vaganja. Jednostavno bi znao. I tada bi napravio onako kako mu je nalagao poriv iz nutrine. Neki su potezi bili pravi, drugi su ga stajali, ali nije zbog toga žalio, nije bio taj tip. Išao je dalje, ili poprijeko, drugim putom, u novi dan i kroz drugo godišnje doba. Sa svakim novim buđenjem Gorski je kotar pred njim iznova postajao treperava, brujeća slika čiji su ga prizori, boje i tonovi umirivali i ponovno vukli dalje.

Najdublje je disao u trenucima kad bi pogledom obuhvatio ljepotu planinskih lanaca, daleke plave vrhove slovenskih Alpa i bijele kriješte bliskih kamenitih planina Primorja. Bili su obrasli mirisnim šumarcima, drukčijim vrstama stabala i makije od one u njegovu kraju. Lutanja su ga nosila i na te strane. Bilo mu je ugodno i u tim šumama, ali uvijek se radovao povratku u prave gore, na poprište susreta kontinenta i mora. Njegov je dom u neobuzdanom zelenilu crnogorice skrivao blage uvale i mekane, travnate livade, duboke jame sniježnice i hladne špilje u kojima je vrijeme stajalo. Susret dviju klima, morske s juga

i kontinentalne sa sjevera, znao je u istom danu osjetila provesti kroz sva godišnja doba. Kako su desetljeća odmicala, otpornost na vremenske promjene postala je dio njega, kao žuljevi na rukama i zadebljana koža na tabanima.

Gledane unatrag, neke su se godine doimale samo kao beskrajne jeseni u kojima su južni vjetrovi i tamnosive kiše nadimali zemlju i otupljivali volju za kretanjem, jelom, za svim osim za snom i tromim gledanjem u kutak neba iz kojeg se čekala zraka topline. Neke su zime bile toliko hladne da su ga pri sjećanju na njih, od same pomisli na sav snijeg i led koji su podnijele, ponovno boljele oči. Proljeća su donosila plodne grmljavine i mokre noge u bujnoj travi, razuzdane mirise tla, pupoljke koji osvajaju slobodu. Ljeta su rijetko kad bila duga. Znala su nestati brzo kao život svibanjske mušice nesvjesne gladnih ribljih usta koja čekaju ispod površine rijeke. No sunce koje je tih nekoliko kratkih mjeseci grijalo zemlju donosilo je preobražaj. Gorske su livade postajale polje za nadmetanje cvijeća u mirisima i bojama. Vodila se bitka kojoj je teško odoljeti. Kranjski ljiljani i busenovi bijelih ivančica, prozračne alpske ruže i trava trozubica, sve to raste u ruke, dolazi u zagrljaj i mami nosnice. I njega i druge koji bi se izložili tom pozivu mamilo bi da stane, sjedne, legne i zaboravi kamo su namjerali ići. Pod oblacima rasutima po pucketajućem plavetnilu meke latice i kamene gromade, hujeće bure i vlažna juga, tragovi u mahovini i ožiljci u kori drveća stapaju se i postaju ista, nepobjediva snaga. Vrtloži se, giba i sa sobom povlači svakoga tko vidi, čuje, njuši i osjeća.

Noge su same brzale u trenutak predaje livadama okruženima smrekovom šumom. Na jednoj je od njih, dok je od jutra do kasnog popodneva bila izložena zrakama sunca, u poodmaklom kolovozu proveo gotovo cijeli dan nepomičan i sam. Uporna, duga svjetlost u predvečerje je padala zdesna, tako mekano ukoso da je livada s planinom u pozadini za njegove oči postala usnulo tijelo divovske tamnozelene zvijeri. Svaku je travku vidio kao dlaku gorostasnog bića nastalog iz padina, kosina i stablima obraslih proplanaka. Biće nije imalo oblik neke određene životinje, ili jest, ali samo nakratko. Na trenutke mu se činilo da se pred njim odmara golemi jelen, a katkad

njegov neprijatelj, gorostasni vuk koji je za uzdignute uši imao izlomljene, kamenite vrhove, udaljene nekoliko sati hoda. Krenuo je dalje tek u sumrak kad su se nad livadom počeli dizati i lelujati tanki stupovi magle. Iza njih su šiljati obrisi smrekovine stršali prema tamnim konturama planine koja ih je hranila. Dok mu je noge obrastala trava, tišinu nadolazeće tame prekinulo je dozivanje sove. Znao je da joj se, kao i njemu, sviđa velik, okrugao mjesec. Ali ona je bila lovac, a on je bio pospan. I kad je na ležaju te noći zatvorio oči, ništa nije bilo drukčije nego svake druge noći.

Nije bilo drugog mjesta na kojemu se želio probuditi ni drugih stvari koje je želio ili znao raditi. Htio je još jedan takav, sličan, pa i jednak dan. Bio je savršeno sretan znajući da će se njegov život sutra ujutro nastaviti na istom tom mjestu. Sve što je želio potom bio je korak dalje, pa još jedan, prema novom zavoju i gaju crnogorice u kojemu s crvenosmeđih debala na igličasti tepih cure kapi smole koje čekaju rusi mravi i tiho ih, predano, odvlače pod zemlju. Njihovo blago koje hrani i u dugoj tami svijetli obećanjem novog proljeća.

(Poglavlje iz knjige »Srce mog medvjeda«, izdavač: Libricon 2023.)

Na mojoj pradjedovini

U spomen na moju baku i djeda

Klara Jasna Žagar, Sesvete

Izašla sam iz vrućega automobila i žurnim sam se koracima udaljila od asfalta. Na licu sam osjećala svjež zrak protkan sićušnim kapljicama vlage. Raširila sam ruke, vrtjela sam se oko sebe i svijet se vrtio oko mene. Svuda oko mene uzdizale su se planine – sive, zelene, modre – planine, moje planine! Te drage planine – toliko su duboko utkane u moje biće da bez njih ne bih mogla disati. Smijala sam se i plakala istovremeno.

Opet sam tu, na svojoj pradjedovini, koja je odredila čitav moj život i moja sjećanja, koja je utisnula u mene pečat ljubavi i snažno me vezala uz te nježne planine. Majušan je to kutak Gorskoga kotara u kojemu Kupa i Čabranka čine granicu između Hrvatske i Slovenije spajajući ih istovremeno u nedjeljivu cjelinu. Više nema granice koju su izmislili ljudi! Oblaci, vjetar i ptice smijali su se toj granici. Opet mogu slobodno šetati ne brinući se o tome u kojoj se državi nalazim i jesam li napravila neki ljudski prekršaj u želji da pomirišem svijet koji cvjeta na drugoj obali rijeke. Sunce se tako veselo smijalo da sam morala rukom zasjeniti

oči i zaštititi ih od njegove svjetlosti! Zrakom se širio ugodan miris majčine dušice. Baš kao nekad, u zemlji snova koju s toliko čežnje sanja malena djevojčica u meni, više nema granice!

Pustila sam da se dan pretvori u noć, a noć u jutro.

Čabar i izvor Čabranke

Zašla sam u dob u kojoj su ljudi skloni promišljati o prošlosti, dob kad se više cijene sjećanja, osobito ona lijepa. Sjećanja su glasovi onoga što je čovjek proživio i što treba biti zapisano da ne bude zauvijek izgubljeno. Nitko ne zna kako će i kada priča završiti, radnja priče posve je neizvjesna. Možda će jednoga dana baš ta mala priča nedostajati velikom romanu koji se naziva život kao jedno poglavlje koje je izgubljeno ili nikada nije ni napisano. Možda će netko drugi završiti roman, nesvjestan šire slike u kojoj je roman napisan, s mnogo grešaka koje će biti posljedica nepoznavanja dubine osjećaja, strahova, čežnja i ljubavi, vjerovanja i zabluda, uspona i padova koji su oblikovali priču koja nije ispričana. Zato

Središte Čabra

Izvor Čabranke i Most ljubavi

treba pisati odmah, sada, dok se priča događa, jer sjećanja su varljiva, časkom se izgube u vrtlogu informacija koje čovjek nemilice prima u današnjem užurbanom medijskom svijetu, ponekad se međusobno izmiješaju ili se stope u jednu cjelinu. Svu sam nepotrebnu prtljagu ostavila u sobi s pogledom na Čabranku i Kupu i posve ogoljena i oslobođena od informacijskog tereta, otišla onamo gdje najviše volim biti – u planinu.

Čabar se nalazi na krajnjem sjeveru Primorsko-goranske županije, na granici sa Slovenijom. Današnji se Čabar nekada zvao Čebar, a neki ga ljudi i danas tako zovu. Tome je tako zato što grad leži dolje, u čeburu¹, okružen visokim brdima. Grad se razvija od rimskog doba, kad je na području Prezida izgrađen obrambeni zid Limes. Petar Zrinski izgradio je u 17. stoljeću prvu kovačnicu u Hrvatskoj za izradu vijaka i čavala te naselio kovače i ljevače iz Kranjske, Češke i Njemačke. Za sebe je izgradio utvrđen dvor, u kojemu su danas Zavičajna zbirka i Galerija Vilima Svečnjaka, a za kmetove i radnike stambene i gospodarske zgrade. Za područje grada Čabra važan je i Aleksandar Vilhar, koji je u Prezidu kupio od Velastija parnu

pilanu koja je izgrađena 1847. i prva je parna pilana u Gorskome kotaru. Najveći dio površine grada prekriven je šumom, pa se može reći da je Čabar grad s najvećim zelenim parkom na svijetu.

Veoma je zanimljivo Kupsku dolinu razmotriti s litopunkcijskog aspekta.² Inhalacijski centar za dolinu Kupe smješten je u brdu na kojem je crkva svetoga Antuna Padovanskog. Energetski je povezan s elementarnim silama izvora Čabranke. U Čabru se nalazi litopunkcijski kamen na kojemu su uklesana dva kozmograma³. Prvi povezuje energetski kanal izvora Čabranke i ljekovitu moć Čabra, a drugi predstavlja duhovnu razinu prostora koji u podzemlju nosi sjećanje na rajski kraj i zapis cijeloga svemira. Ovdje cijelo područje gornje Kupe dobiva informaciju o vlastitu savršenstvu i identitetu. Izvor Kupe i izvor Čabranke predstavljaju dva jednakovrijedna izvora rijeke zvane Kupa.

1. veća drvena posuda s dvije uške, služi za pranje; banjica, škaf;
2. rij. zast. kotlina, jezero

2. Litopunktura je oblik umjetničkog rada sa svrhom očuvanja životnih, ekološki labilnih sustava. Razvio ju je slovenski umjetnik Marko Pogačnik kao metodu ekološkog iscjeljivanja prostora. Slična je akupunkturi ljudskoga tijela, ali se na »akupunkturne točke« prostora umjesto iglica postavljaju kameni stupovi. (Izvor: Vitalnoenergijski sustavi Zagreba: vodič litopunktura grada / [Marko Pogačnik])
3. Prema Pogačniku (2001) kozmogrami su arhetipovi prevedeni u oblike. To je jezik slikovne prirode čiji se pojedini znakovi – kozmogrami – zasnivaju na različitim prauzrocima.

Drugi izvorišni dio Čabranke, špilja

Čabranka je kratka granična rijeka na međi Hrvatske i Slovenije, lijevi pritok Kupe. Čabranka izvire⁴ na samom kraju dubokoga i uskoga završetka Kupske doline u pukotini vrletnih stijena Velikog Obrha (546 m). Izvire u dva dijela, iz kojih se slapovima spušta u zajedničko korito, kojim teče do Osilnice, gdje se ulijeva u Kupu (287 m). Iznad jednog od izvora nalazi se Most ljubavi, preko kojeg parovi moraju prijeći držeći se za ruke, a uz stazu stoji manji litopunkturni kamen s likom žabe⁵. Drugi je izvorišni dio kanjon koji krasi atraktivni slapovi i brzaci, osobito lijepi nakon obilnih kiša. Najvažniji su joj pritoci Sušica, ponornica Trščanka i potok

Mandli. Izvor Čabranke mjesto je povezano s elementarnom biti prirode. Riječ je o stvorenjima koja štite i blagoslivljaju izvor rijeke.

Izvor Gerovčice i Sveta gora

Ono što nije zapisano odlazi u okrutan zaborav. Ostaje živjeti tek nekoliko fotografija i uspomene koje čovjek uvijek iznova vrti u glavi.

Volim slušati pjev ptica. Volim šumu i vjetar. Volim skrivene kutke koji pripadaju nekom drugom vremenu jer me nadahnjuju da vrtlog emocija posložim u tihe, mirne misli i položim ih na papir. Živimo u vremenu kad je teško pronaći razumijevanje u vlastitu okruženju, ali razumijevanje je važno da bi se shvatile misli i osjećaji, zbog mira i prihvatanja. Nadam se da će ove moje riječi biti uspomene mladosti, zauvijek zarobljene na ovome mjestu, u prirodi koja ih je stvorila i oblikovala. Jer sjećanje je neuhvatljivo, nikada se ne može do kraja zabilježiti. Kroz sjećanje se ne može izraziti emocionalna neposrednost koju čovjek doživljava u trenutku u kojem se nalazi. A ta je neposrednost veoma primamljiva, prirodno opojna, ispunjena nadom u dolazak budućnosti. Treba živjeti senzualan život, grabiti od njega najljepše užitke, dok se ne ostane bez daha – da ne ostane nezavršena simfonija.

4 Izvor Čabranke udaljen je od središta Čabra petnaestak minuta. Označen put počinje iza dvorca plemićke obitelji Zrinski. Izvor Čabranke je 16. kontrolna točka Goranskoga planinarskog puta HPD-a Zagreb-Matica. Dionicom od Rudnika (kraća varijanta je od Kraljeva vrha) do Čabra i izvora Čabranke stiže se za dva i pol sata. Sam dvorac je 32. kontrolna točka obilaznice Planinarskim putovima Frankopana PD-a Tuhobić Rijeka.

5 Žaba, kao biće prirode koje živi i u vodi i na kopnu, povezuje tri elementa: Zrak, Vodu i Zemlju. U čovjeku voda spaja Nebo i Zemlju. Žaba simbolizira mogućnost transformacije i prilagodbe, njezine su mogućnosti veće od svijeta u kojem se nalazi. To je dokaz mogućnosti prijelaza iz jednog svijeta u drugi putem udisaja (zraka). Žaba gledana iz ptičje perspektive ima oblik srca. Stoga također predstavlja ljudski element srce, koje nam daje osnovnu vibraciju za uravnotežen učinak i stvarni život u ulozi transformacije emocija.

Ponornica Gerovčica⁶ izvire iz stijene podno Svete gore. Do izvora vodi kratak put koji prolazi pored same rijeke. Nakon zimskih mjeseci i dana s obilnim kišama izvor je prepun vode, a slapovi, brzaci i kaskade jednostavno oduševljavaju ljepotom i glasnim šumom vode, koji pokazuju kako priroda može biti moćna. Nikada nisam shvatila kako iz tako malena jezerca nastane glasna rijeka, toliko glasna da uz nju nestane svaki drugi zvuk. Tih je dana nemoguće doći do samoga izvora jer voda preplavi kamenje do rubova kanjona. Prema legendi, voda Gerovčice ima ljekovitu moć. Gerovčica pogoni mlin⁷ i pilanu⁸, koji su u funkciji. Pilana radi, ali mlin nema što mljeti jer se žitarice u ovome kraju više ne uzgajaju. Oba su lokaliteta u sastavu Etnografskoga muzeja iz Čabra kao izdvojene muzejske zbirke *in situ*⁹. Gerovčica utječe u Čabranku u Osilnici, nedaleko od utoka Čabranke u Kupu.

Jedna je mještanka iz sela Fažonaca (nom. Fažonci)¹⁰ pripovijedala da je njezin otac vidio Majku Božju Svetogorsku. Majka Božja ukazala mu se na stijeni u gori. Priča je zaživjela u narodu. Tako su šumski radnici koji su išli rušiti stabla nad Malim Lugom, gdje je danas Sveta gora, na jednoj jeli pronašli sliku Majke Božje. Odnijeli su je u crkvu u Gerovu, a sutra dan ujutro opet su je pronašli na jeli. I tako tri dana zaredom. Potom su je odlučili čuvati i vidjeti ne odnosi li je možda tko iz crkve da bi ih naljutio, ali nisu uočili ništa neobično. Ali kad su otišli u planinu, slika je opet bila na jeli. Pitali su župnika što im je činiti. Obratili su se biskupu, a on im je odobrio da na Svetoj gori¹¹ izgrade svetište, gdje se i danas nalazi.

Gerovčica i Gerovska stijena

Svetište Majke Božje Karmelske jedno je od najvećih marijanskih svetišta u Primorsko-goranskoj županiji. Impuls svetosti dolazi iz planine, njezine zrake šire se na sve strane i obogaćuju Čabranku i Kupu te cijelu Kupsku dolinu¹². Sveta gora (814 m) najljepši je vidikovac Gorskoga kotara s vidicama na Risnjak i gerovski kraj te naselja u Kupskoj dolini i brda koja je okružuju.

6 Staza započinje u mjestu Zamostu, kod lokaliteta Selankinog mlina, kratko cestom prema Malom Lugu, a potom, slijedeći putokaz (pored putokaza može se parkirati automobil), po stazi koja vodi uzvodno uz Gerovčicu, petnaestak minuta.

7 Selankin mlin obitelji Žagar jedini je od pet mlinova koji su nekad mljeli žito koji je i danas u funkciji.

8 Pilana na vodeni pogon obitelji Malinarić.

9 *In situ* (lat.), na mjestu gdje se izvorno nalazi.

10 Selo Fažonci smješteno je ispod Svete gore u čabarskom kraju. Ima samo dvije kuće.

11 Prilaz Svetoj gori moguć je iz pograničnog mjesta Zamosta označenom stazom od planinarske kuće (321 m) (2 h) ili iz mjesta Tršća preko Kraljeva vrha (3 h). Pečat je uzidan u kameni zid koji okružuje svetište, pored stuba nasuprot vidikovca. Sveta gora je 33. kontrolna točka obilaznice Planinarskim putovima Frankopana PD-a Tuhobić iz Rijeke. Tko na Svetu goru želi ići automobilom, treba znati da je cesta jednosmjerna, iako nije

označena prometnim znakom: uspon počinje iza Maloga Luga, a silazak je u Požarnicu i Plešće.

12 Sveta gora je jedna od tri žarišne točke krajobraznog svetišta doline Kupe. Hodočasnička su mjesta Fara, koja predstavlja bijelu božicu, crkva svete Ane i Joakima u Srobotniku na Kupu, kao crvena božica, i Sveta gora, kao crna božica. U kršćanskoj se kulturi bijela božica pojavljuje kao Djevica Marija, crvena kao Majka Božja, a crna kao crna Madona.

Sveta gora, pogled na Kupsku dolinu, Borovšku goru, Lošku i Kuželjsku stijenu

Davno je u crkvi¹³ bio jedan svećenik koji je govorio koje su žene vještice. Prijetile su mu stisnutim šakama i govorile da šuti, ali on je i dalje govorio. Odnijele su ga na Svetu goru i stavile na vrh jedne smreke. Zapomagao je jer nije mogao sam sići, a nije mogao ni pasti jer su ga vještice držale gore. One nemaju moć da ubiju čovjeka, pa su ga dobro pretukle i potom spustile sa smreke. Ako govoriš o tome tko je vještica i ona te čuje, dolazi noću i jaše te. Ako pak o tome govoriš u crkvi, skinut će te do gola. Moraš o tome šutjeti. Vještica nije čula, iako je bila blizu,

ako si rekao: »Neka je od mazge rog, od crne prasice drek i Bog ih blagoslovi i sveti Benedikt.« ili »Danas je petak, nosimo zob u mlin.« Mora se reći petak, bio petak ili ne. Ako tako kažeš, vještica ti ne može naškoditi.

Mirtovički potok

Zašto uvijek nekamo žurimo? Zašto brojimo dane kad samo neki od njih ostave trag? Sretni dani, dani suza, dani bolesti... dani ponosa, dani bježanja... samotni dani, ispunjeni dani... Kad čovjek shvati da se upleo u zamršenu mrežu čudnih dana, shvati da je život, ne pitajući ga ništa, otišao dalje svojim putem. Kad bih znala kakav će danas biti dan, vjerojatno bih se smijala i plakala – od sreće. Kad bih znala da će današnji dan biti jedinstven i neponovljiv, kad bih samo znala, bacila bih u potok misli koje se poput mlin-skoga kola okreću glavom, da ih voda odnese daleko, daleko, u plave daljine. Znala bih tada da će dan biti ispunjen u duhovnom smislu i da neće biti izgubljen u životu. Sve su moje želje pjevale u meni i ponavljale su se poput jeke koja odzvanja golemim, praznim prostorom.

Čudno, nikada nisam zapisala da je u jednoj od tih seoskih kućica koje više ne postoje rođena moja baka. Kao da se to razumjelo samo po sebi

KLARA JASNA ŽAGAR

Sveta gora, crkva Majke Božje Karmelske

13 Autorica pretpostavlja da je riječ o gerovskoj crkvi.

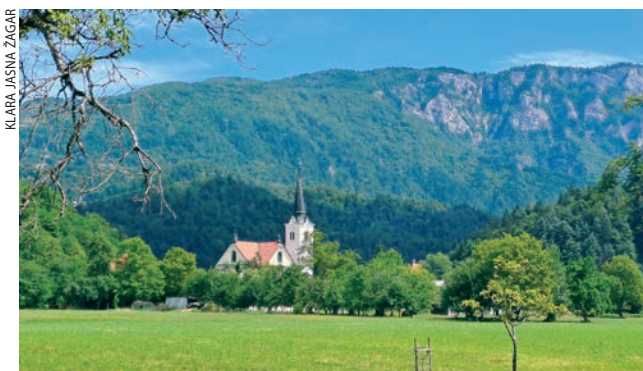
ili kao da to nije bila bitna životna stvar. Ali baka je često u samoći svoje sobe, kad je mislila da je nitko ne čuje, pjevušila o tome *kjer je dragi dom z mojo zibelko, kjer so me zibali mamica moja...* Čovjek ne može pobjeći od svoga izvora ma koliko ga snažno životne nedaće tjerale dalje, u svijet bez povratka. Pritisnu ga godine i bolesti i nesposoban za putovanje nikada više ne vidi rodnu grudu. Uspomene koje su bile potisnute na dno vrtloga svakodnevice, gužve, strke i buke života koji prolazi opet su se vratile.

Dolina Kupe krije mnoge prirodne ljepote, a jedna je od njih Mirtovički potok¹⁴, rezervat prirode u općini Osilnica, zaštićen kao dio budućega parka Kočevsko-Kolpa, izvanredne ljepote i raznolikosti flore i faune. Ondje žive rijetke i ugrožene biljne i životinjske vrste. Zadnje je utočište vidre u Sloveniji. Dolinom lete orlovi i rode, iznad potoka žive jeleni, divokoze i velike šumske životinje obitavaju na strmini Borovške gore. Medvjedi su stalni stanovnici toga parka pa se obiteljima s djecom preporučuje da dopuste djeci da budu nestašna, bučna i raspjevana, a mogu pjevati i svi zajedno.

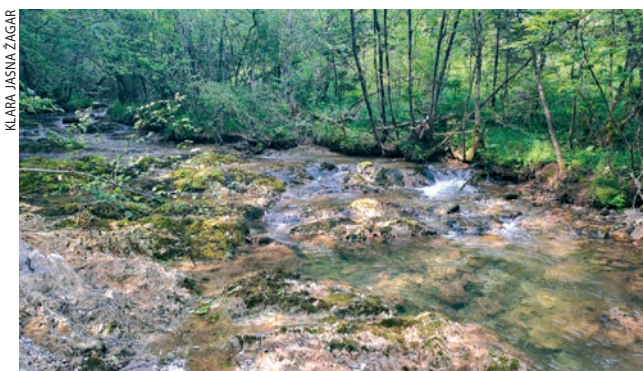
Mirtovički potok ima dva krška izvora. Jedan od njih, Modri potok, izvire ispod Krempe (942 m) usred brdske šume, na idiličnom mjestu okruženom stijenama koje je prekrila mahovina. Bogat je slapovima, bazenima, kadama i olucima, a u njemu žive rakovi. Jedno je od rijetkih očuvanih područja prirodne baštine izvanrednih geomorfoloških oblika, hidroloških i biotopskih obilježja.

U jednom su selu živjeli dječak Karek i djevojčica Rebeka. Tamo, u šumi, živjeli su zla vještica i vrag. Vještica je ugrabila dječaka kojeg je majka prije toga prekrizila, a vrag je odnio djevojčicu koju nije nitko prekrizio. Uzeli su ih k sebi, u pakao. Ali to nije bio pravi pakao. Bili su tamo, dugo, dugo – do osamnaeste godine.

¹⁴ Ulaz u park Mirtovički potok nalazi se na cesti Petrina – Osilnica (cesta je uska i mjestimično u lošem stanju, pa je bolja opcija ići cestom od Broda na Kupu do Bosljive Loke, prijeći kameni most preko Kupe i skrenuti prema Mirtovičima). Prije sela Mirtoviča iz smjera Petrine prelazi se most na potoku i skreće desno, prolazi se pored elektrane, gdje je kraj veoma uske ceste i odmorište. Označena se staza nastavlja do izvora. Staza je mjestimično kamena i iziskuje prikladnu obuću. U kišnom je razdoblju veoma mokra i skliska jer se vode s brda i manjih bočnih izvorišta slijevaju u potok, pa se ponekad do samog izvora ne može doći. Do izvora ima dobrih sat vremena hoda.

Osilnica, pogled na Borovšku goru

Mirtovički potok

Jednoga su dana razgovarali. »Zar ćemo ovdje biti dok ne umremo?« pitala je djevojka. »Moramo se nekako izvući«, rekao je mladić. Rebeka, koja je i sama pomalo bila vještica, jer nije bila prekrizana, rekla je: »Lako ćemo pobjeći, samo moraš biti tih. Moraš šutjeti. Ne smiješ progovoriti jer ćemo se inače vratiti. Idemo! Odletjet ćemo na perima.« Daleko su odmakli kad se perje osušilo. Vještica je rekla vragu da pogleda gdje su djeca. Vrag je pogledao iza kuhinjskih vrata, ali tamo ih nije bilo. Zatim mu je rekla da uzme cipele od sto koraka, pođe ih tražiti i dovede ih natrag, no vratio se bez djece. Rekao je vještici da nije pronašao djecu. Vidio je samo jezero u kojemu je plivala patka. Vještica je rekla vragu da je budala jer jezero je bio Karek, a patka je bila Rebeka. A vrag je rekao da nije znao da joj mora donijeti vodu. (...)

Potok je nekoć pokretao mnoge mlinove i pilanu, a danas pokreće malu hidroelektranu. Kovački je zanat bio čest na slovenskom selu i prenosio se s koljena na koljeno. Za kovača je

Ribjek, crkva svetoga Egidija i Loška stijena

bio obavezan majstorski ispit. Kovači su izrađivali razne alate za rad, materijal za gradnju kuća (oluke, čavle), potkove i brave. Kovačnice su bile smještene uz potoke, koji su bili glavni izvori energije. U Bosljivoj Loki poznati kovač bio je Janez Gorše, koji je imao kovačnicu uz Mirtovički most u Mirtovičima. Kovač mu je bio i djed, a i sin Jože je kovač. Goršetova kovačnica danas više ne radi. Obnovljena je i uređena kao kovački muzej u kojemu se čuvaju kovački proizvodi i alati u znak sjećanja na tradiciju kovačkoga zanata u dolini.

Ribjek i Loška stijena

U Osilničkoj je dolini sačuvano svih sedam crkava iz davnina, a svaka ima nešto posebno, vrijedno. Najstarija je, ne samo u dolini, kasnorenesansna crkva svetog Egidija¹⁵ u Ribjeku. Na glavnom je oltaru ispisana 1681. godina. Točka u Ribjeku kod crkve utjelovljuje Jin centar, centar ženske moći za područje Kupske doline. Bojama crkve i oblicima stijena podno kojih se nalazi izražene su takozvane bijele, crvene i crne kvalitete božice¹⁶.

Crkva se nalazi podno impozantne Loške stijene¹⁷ (875 m), u srcu Goriškoga, Notranjskoga i Snežničkoga gorja. Priča o kamenoj obitelji na Loškoj stijeni živi i danas. Bila je Mlada Nedjelja¹⁸, prva nakon mladoga mjeseca. Neki je čovjek iz Ribjeka umjesto na misu otišao u lov pod Lošku stijenu. Njegova ga je žena slijedila u planinu i zvala da ide na misu. Muž je odgovorio da ne ide i rekao je ženi da šuti. Ona nije popustila, a kako

slike crkve svetoga Egidija naslikane su tim trima bojama. Litopunkturni kamen nalazi se uz cestu nasuprot crkvi.

17 Lake označene staze prema Loškoj stijeni počinju na Strmoj rebri (1 h 30 min), Ravnama (1 h 50 min), 18. serpentinu za Strmu reber (2 h 25 min), Bezgovici (2 h 40 min) i u Osilnici (3 h 50 min). Strma reber je serpentinasti prijevoj koji spaja Kočevsku Reku i Osilnicu. Strma reber naziva se još i Medvede črevo, a sastoji se od 19 serpentina (serpentine se odbrojavaju od vrha prema dolini) pod kutom od 180°, s prosječnim nagibom od 8,8 % i maksimalnim nagibom od 17 %. Vrh prijevoja Strma reber nalazi se na nadmorskoj visini od 993 metra. U dužini od 2 kilometra svladava se gotovo 400 metara visinske razlike.

18 Vrijeme mlade nedjelje dio je lunarnog računanja vremena. Mjesečev ciklus u koji spadaju mladi dani jedan je od četiri mijene mjesečeva ciklusa ili lunacije i traje približno sedam dana. Crkva je prihvatila pučku predodžbu lunarnog vremena iz nekog starijeg oblika pretkršćanskoga vjerskog sustava, iz kojega je mlada nedjelja prešla u Mladu Nedjelju i dodala kršćanskim pobožnim praksama novo značenje u zadržavanju svetoga, obrednog vremena vezanoga uz mjesečevu mijenu. Izvor: <https://rastimougospodinu.com/blagoslov-s-presvetim-na-mladu-nedjelju/> [21. srpnja 2023.]

¹⁵ Svetac koji pomaže protiv straha.

¹⁶ Tradicija starih kultura govori o ženskom aspektu božanstva kao o cikličkom nizu koji uključuje tri faze: bijela boja označava djevičanski stadij ili proljeće, crvena simbolizira obilje ljeta, a crna jesensko-zimsko vrijeme umiranja i obnavljanja. Vanjske

njezino preklinjanje nije pomoglo, viknula je mužu: »O, neka te Bog pretvori u kamen!«¹⁹ Muž je odgovorio: »Šuti, ženo! Neka se i ti pretvoriš u kamen!« A onda se dogodilo čudo. Skamenili su se muž, žena i dvoje djece koja su pratila majku u planinu. Preživjelo je samo najmlađe dijete koje je ostalo kod kuće u kolijevci. U ono je vrijeme bilo tako, što si Boga molio, Bog ti je dao. Zato pazi na svoje želje, pazi što govoriš. Od kamene obitelji na Loškoj stijeni ostao je još samo muž. Stijena sa ženom i djecom davno se odlomila i pala u Kupu.

Priča se da je u zidu kapelice svete Ane živjela debela zmija. Glava joj je bila velika poput dječje. Živjela je ondje sedam godina, a potom još sedam na Loškoj stijeni. Bila je to ukleta djevojka. Susjed je rekao da će kletva završiti kad na Loškoj stijeni izraste velik javor. Njegovo se sjeme trebalo rasuti po stijenama i iz njega je trebao izrasti još jedan javor, tako debeo da se može smrviti u piljevinu, a od piljevine napraviti zipka.

U davno doba Loška stijena nije bila gola kao danas, već je bila obrasla bršljanom. U njemu su živjele vile, koje su stalno izvirivale i slale ljudima u dolinu razne korisne prijedloge i savjete. Nekada je to bio savjet kad je vrijeme za oplijeviti mrkvu, drugi put kad je vrijeme za oranje, sjetvu, okopavanje i žetvu ili branje uroda. Trudnici bi vile šaputale da još nije vrijeme za porod, da treba čekati, a one će joj reći kad će biti dobar trenutak za djetetovo rođenje. Vile su bile lijepe i dobre, osobito ljudima koji su u njih vjerovali. Zvali su ih i *rođendanke*, jer kad se dijete rodilo, proricale su kakvo će dijete biti i kakav će život imati. Imale su duge, zlatne kose, pa su ljudi govorili: »Imaš lijepu kosu, poput vilinje.« Danas više na Loškoj stijeni nema bršljana, a nema ni dobrih vila. Tko zna kamo su nestale!?

Večernje je goransko svjetlo zlatnožuto. Nisam nalazila riječi, samo sam gledala slike tišine, zelenila i sunca koje se polako povlačilo s neba. Čabranka je protjecala pored mojih nogu, moćna i blistava u zalasku sunca. Klenovi²⁰ su plivali u snažnoj vodenoj struji, mirni i bezbrižni, kao da nisam tu. Odlazila sam u šetnje pod

19 Verzija priče o kamenoj obitelji koja su pričali autoričini preci nije identična verziji priče u izvorniku. (nap. aut.)

20 Klen (lat. *Squalius cephalus*), slatkovodna riba koja nastanjuje tekućice i jezera

Ribjek, litopunkturni kamen

mjesečinom, u prohladnim noćima, u mislima sam brala bijele ivančice i plave različke i stavljala ih u vazu, brižno postavljenu na drvenu stolu, čeznula sam, sanjerala, voljela. Je li mi svijet bio naklonjen, jesam li u njemu mogla postati neromantična? Svaki je put tako sličan, tako drugačiji. Osjećala sam mir koji je zasijan i koji je proključao duboko u meni. Ostale su mi uspomene, neraskidiva veza, koju bih mogla opisati jednom riječju, jednim pogledom. Lijepe, srcu drage, pomalo nestvarne – uspomene. Spremna sam maštati, napisati bajku. Sanjati je dopušteno, zar ne?

Izvor za priču i litopunkturne crtice:

- (2008) Vodič u svijet Kupe: Putevima priča i bajki iz kraja. Po litopunkturnom projektu [online]. Dostupno na: <https://www.visitdelnice.hr/preuzimanja/svijet-kupe.pdf> [20. srpnja 2023.]

Tamo gdje vječno sunce sja!

Uspon na Veliki Korab (2764 m)

Sandra Drmić, Đakovo

Tamo gdje vječno sunce sja – tamo je Makedonija. Daleka, nedirnuta, srdačna, toplim suncem obasjana... Zemlja dragih ljudi velikoga srca. Zemlja paradajza, paprike, ajvara, šašlika (makedonskih ražnjića), pljeskavica, raznoraznih roštilja. Zemlja riže, graha tetovca, sira kačkavalja, kačamaka.

Dugo smo planirali planinarenje u Sjevernoj Makedoniji i pomno birali mjesta koja ćemo

posjetiti. Budući da je riječ o dugačkoj ljetnoj turi, većini je to prilika za godišnji odmor. Društvo čine 24 člana PD-a Đakovo.

Osmi je kolovoza, treći dan našeg boravka u Sjevernoj Makedoniji. Nakon svih prilagodbi, što nakon dugog putovanja, što zbog promjene mobilne mreže i nabave SIM kartica te dopune zalihe hrane i pića, spremamo se na planinarenje Korabom. Smješteni smo u Trnici. Za sutradan

Između zemlje i neba

su predviđena dva uspona. Jedan dio skupine ići će na najviši vrh Sjeverne Makedonije Veliki Korab (mak. Golem Korab), a drugi na malo lakšu Medenicu. Na Veliki Korab poći će nas devetero. Staza do vrha duža je od 20 km, a na usponu treba svladati više od 1500 metara visinske razlike.

Korab je najviša planina Sjeverne Makedonije. Čini prirodnu granicu između Sjeverne Makedonije i Albanije i moraš dobro paziti da ne upadneš u neplaćeni roaming. Nalazi se u Nacionalnom parku Mavrovo. Bogatstvo toga parka čine 52 planinska vrha viša od 2000 metara, od kojih je 20-ak viših od 2500 metara. Planina obiluje vodotocima. Rječice i potoci preko niza kaskada pune Radiku i Crni Drim. Tokovi su im puni brzaca i slapova, među kojima se veličinom ističe najviši slap Korab, visok čak 130 metara. Od brojnih jezera na planini, osam ih nikada ne presuše.

Večer prije uspona na Veliki Korab pojeli smo tavu, makedonski nacionalni specijalitet (različite vrste mesa zapečene u glinenoj posudi, prekrivene vrhnjem i sirom), popili skopsko pivo, otpjevali i otplesali što smo znali. Noć prije uspona burna je jer imamo proslavu rođendana, uz pjesmu i ples. Vodič nas upozorava da je pred nama prilično ozbiljan uspon, no nevoljko se rastajemo i oko ponoći odlazimo na počinak.

Sutradan ujutro, dok dio ekipe još spava, pakiramo posljednje sitnice i krećemo na put u točno dogovoreno vrijeme, u šest sati. Valja nam krenuti rano jer znamo da nam za cijeli put s odmorima i zastajanjima treba oko 10 sati. Do početne točke ima 28 kilometara vožnje, a cesta je izbrazdana vagašima i rupetinama, od kojih pojedine iziskuju izlazak iz vozila kako bi ih se svladalo. Klasičnim se automobilom ne može proći, a i sa SUV-om morate biti oprezni.

Korabski pašnjaci

Znači, zapadnom magistralom Gostivar – Debar, prema Trnici, a onda nedaleko od nje desno prema selima Ničpuru i Strezimiru. Drndamo se već otprilike sat vremena, prolazimo preko granične policijske postaje (i vojne karaule), ali grabimo još malo naprijed. Ostavljamo automobile na nekih 1450 metara, uzimamo ruksake, obuvamo gojzerice i polako krećemo uzbrdo. Tempo je prilagođen višesatnom usponu.

Kako opisati Korab? Negdje sam čula zgodnu usporedbu da je svaka planina jedinstvena i posebna poput žene. Ne postoje dvije jednake. I svaka ima svoj karakter i dušu, nadodala bih, ne možeš ih uspoređivati... i ne smiješ.

Korab je planina koja pripada starom gorju, pitoma je, travnata, meka, laka za korak, bogata za oko, uho, nos i dušu. Ispresijecana je potocima, bistrima i hladnima, koji tvore brojna jezera.

Vrlo kratko staza prati makadam. Jedna trećina puta vodi listopadnim šumama, a preostale dvije trećine čine pašnjaci. Nakon izlaska iz šume pred očima se otkriva masiv Koraba. Svi glavni vrhovi leže na jednom dugačkom grebenu, koji se poput zida ispriječio između dviju država. Na albansku stranu Korab se spušta strmim obroncima prema kanjonu Crnog Drima. Na makedonskoj strani potoci koji se slijevaju s nekoliko strmih bočnih grebena pune rijeku Radiku.

U visinskoj zoni Koraba

Na grebenu

Jutro je oblačno, tako da je Korab još neko vrijeme čuvao svoju ljepotu za sebe. Na 1750 metara nailazimo na bačilo, ljetni stan ovčara i njihovih stada. Ljetos su ovčari svoja stada odlučili povesti na neku drugu stranu i nismo ih susreli. Prostrani i nepregledni pašnjaci doslovno prekrivaju sve obline Koraba.

Oblaci se postupno razilaze. Hvatamo sve veću nadmorsku visinu. Puše vjetar, oblačimo vjetrovke i stavljamo kape, a ni rukavice nisu naodmet. Odluku o grebenskom putu donosi naš vodič Živko Temelkoski. Živko je iskusni vodič, pa ne slijedimo uvijek markaciju, nego prijećimo, usput posjećujemo vidikovce, uživamo, krijepimo se na izabranim mjestima.

Sjajan je, planinu poznaje kao svoj dlan, ozbiljan kada se traži ozbiljnost, duhovit i šaljiv kada to prilike dopuštaju. Potiče, hrabri, prilagođava tempo društvu. Usput priča o planini i njezinim vrhovima, o legendama, povijesti. Nabraja visine vrhova kao da ih čita s papira. I čini nam se da smo u trenutku na Kepi Bardu, na 2617 metara. Na vidiku nam je Crna čuka, ispod nas Dolina kobilica ili Polje kobilica, a ispred nas Veliki Korab.

Vrh je stjenovit, građen od škriljastih stijena, pa nudi i nešto alpskog ugođaja. Oble i nepregledne, meke travnjake zamijenilo je stijenje. Povremeno se penjemo koristeći i ruke i noge. Vrlo malo gubimo na visini. Današnji je dan predviđen samo za uspon. Vrijeme će nam se

Odmor

Đakovčani na vrhu Koraba

ipak smilovati i otvoriti nam vidike na sve strane. Vidici postaju sve širi i širi.

Golema je to planina i moć je njezina čudljiva. Brzo se iz lijepoga vremena izrodi strašno i ljuto. I ne treba se poigravati. Susrećemo brojne planinare i one koji to nisu, ali su krenuli na osvajanje, ako se to uopće može tako nazvati, jer planina se ne osvaja. Na nju se penje iz užitka i tada putovanje postane cilj.

Nakon četiri i pol sata stižemo do vrha. Obilježen je velikom metalnom pločom: KORAB, Mt. 2764 m. A na vrhu zaljubljenika odasvud: iz Poljske, Nizozemske, Njemačke, Austrije, Hrvatske (naravno), Albanije i Sjeverne Makedonije. Ima starijih, mladih i onih najmlađih. Ima pripremljenih i obučenih za ovakav uspon, ali i slabije pripremljenih. Neki su došli s malim ruksacima, neki s golemima, neki sa šatorima i vrećama za spavanje. Ima čak i obitelji s malom djecom.

Svih devetero članova PD-a Đakovo stiglo je na vrh. Jako zadovoljni i pomalo zadihani, bilježimo svojim kamerama trenutke za spomenare i fotoalbume. Bezbroj je klikova, poza i kombinacija.

»Getting to the top is optional. Getting down is mandatory.« (»Uspón na vrh je opcionalan. Silazak je obavezan.«), zapisao je poznati planinar

Ed Viesturs. Slijedi silazak, ali ne grebenskim putem, nego po izohipsi, markiranom stazom. Prvo hodamo stjenovitim terenom, a zatim po travnjaku. Ne žurimo se. Miris eteričnih ulja hajdučke trave, timijana i drugih rascvjetalih planinskih biljaka širi nam nosnice i opija nas. Oblaka gotovo više i nema. Zlačano sunce razlilo se po žutozelenim pašnjacima povrh kojih se monumentalno nadvija greben. Rađa se nova misao, ideja o povratku. Imamo još mnogo toga običi i vidjeti u ovoj zemlji.

»Zbog ovih svojih karakteristika – u sastavu i položaju, zbog svoje starosti i rasporeda vegetacije – Korab nam pruža sve. On predstavlja i dio Alpa i dio durmitorskih pašnjačkih visoravni, kut dubokih slavonskih šuma i predjel divljina nekog dalekog kontinenta«, pribilježio je Ratimir Stefanović u članku »Drugi vrh u našoj zemlji« u Našim planinama 1950.

Što nosimo kući s ovog izleta? Slike nepreglednih travnjaka i gordih i ponosnih stijena, miris eteričnih ulja planinskoga bilja, okus finih, tradicionalnih jela i veselje srdačnih Makedonaca.

»Dok Vardar grli polja zrelog žita, ponosna i gorda kao gorska ptica, pjesmom je svojom zemlja ta očarala srca sva...«¹

1 Iz pjesme »Makedonija« Dade Topića

Zaslužni istarski planinari (2): Darko Lukšić

U prvom nastavku serijala u kojemu predstavljamo zaslužne istarske planinare upoznajemo vas s likom i djelom jednog od prvih istaknutih planinara s planskog područja nakon zamaha organiziranog planinarstva 1980-ih godina. Riječ je o Darku Lukšiću, čovjeku bogata životopisa.

Rođen je 30. lipnja 1950. u Puli. U rodnom gradu završio je Pedagošku gimnaziju i apsolvirao na Višoj ekonomskoj školi. Završio je i Školu rezervnih oficira JNA u Karlovcu, smjer teritorijalna obrana – pješadija. Poslije se uz rad prekvalificirao za vozača i kuhara. Bio je dragovoljac Domovinskog rata. Od svoje 73 godine života, pola je proveo aktivno se baveći planinarstvom i jedan je od najistaknutijih i najsvestranijih članova PD-a Glas Istre iz Pule. Posebno se istaknuo kao dugogodišnji vodič i dužnosnik planinarske udruge.

Sudbina njegovih roditelja tipična je za istarske Hrvate tijekom talijanske fašističke okupacije između dvaju svjetskih ratova i u Drugom svjetskom ratu. U svim većim gradovima Istre živjeli su pretežito Talijani, a u unutrašnjosti, na selu, Hrvati, koji su sačuvali svoj jezik i običaje, ali nisu imali lak život. Otac Josip rođen je u Tupljaku (Općina Pićan), poznatome po posljednjem hrvatskom rudniku (zatvoren je tek krajem 20. stoljeća). Potekao je iz vrlo siromašne zemljoradničke obitelji, pa je već s 12 godina bio primoran sudjelovati u krijumčarenju (poznatom kao kontraband) prehrambenih proizvoda preko Učke do Liburnije, jer u slučaju uhićenja talijanska policija nije zatvarala djecu. Kontraband se odvijao 1930-ih godina, kada je Kraljevina Italija proglasila bescarinsku zonu (Zona franca) u Kvarnerskoj provinciji, koja je obuhvaćala Rijeku, Opatiju, Ičiće, Iku, Lovran, Mošćeničku Dragu i Matulje. Na tom je graničnom području prema Kraljevini Jugoslaviji roba široke potrošnje bila jeftinija nego u unutrašnjosti, pa je švercanje robe iz bescarinske zone postao jedan od načina preživljavanja ondašnjega stanovništva. Josip je preko Učke prenosio domaće proizvode i prodavao ih, a za taj novac kupovao kavu u jednoj gostionici iznad Lovrana. Kad bi uspio prenijeti kavu, prodao bi je u središnjoj Istri i zaradio više nego što je tada iznosila dobra rudarska plaća. (O kontrabandu se može mnogo naučiti u malom zavičajnom Ekomuzeju Vlaški puti u istarskom mjestu Šušnjevici, koji prikazuje i promiče lokalnu kulturu i tradicionalan život.)

Otac je sa samo 14 godina završio na radu u rudniku. Potom je otišao na odsluženje vojnog roka u

Darko Lukšić na razglednoj kuli najvišeg vrha Učke – Vojaka 1990.

talijansku vojsku, a 1941. vraćen je u Istru da bi radio u rudniku za potrebe ratne proizvodnje. Od 1943., zajedno s još trojicom braće, bio je u partizanima kao pripadnik NOB-a.

Majka Slavica, rođ. Vlašić, bila je rodom iz sela Vlašića, koje se nalazi tri kilometra od Tupljaka. Njezina je obitelj bila malo imućnija od suprugove jer je u kući imala dućan i više zemlje. Prema predaji, porijeklom su bili Čiribirci ili Istrorumunji. Također je, sa svojim bratom, tijekom Drugoga svjetskog rata otišla u partizane i postala pripadnicom NOB-a. Nakon završetka rata, kad je Istra pripala FNR Jugoslaviji, otac je završio hrvatsku gimnaziju i vojnu školu u Sarajevu te postao aktivni oficir JNA, a majka, koja je otprije imala pet razreda talijanske osnovne škole, također je završila hrvatsku srednju školu te potom političku školu u Zagrebu. Otac je, kao ratni vojni invalid, rano umirovljen, s činom majora JNA, i još je četiri godine radio kao tajnik u Muzeju narodne revolucije. Majka je nakon rata bila predsjednica omladine u Pazinu, a poslije je bila društveno-politički aktivna i istovremeno radila kao socijalna radnica. Kao i suprug, radni

U trenutku odmora na Durmitoru 2011.

vijek završila je na mjestu tajnice u Muzeju narodne revolucije.

Darko se u djetinjstvu često selio zbog očeve službe. U trenutku njegova rođenja obitelj je živjela u Pazinu. Poslije su živjeli u Mučićima kod Matulja (brat mu je rođen u Rijeci), u Ptuju i Ormožu u Sloveniji. Kad mu je bilo šest godina, 1956., s obitelji se zbog očeve prekomande doselio u Pulu, u kojoj je odrastao i ostao trajno živjeti. Nakon završene gimnazije kratko je radio u turizmu kao recepcionar, a potom se zaposlio u Službi društvenog knjigovodstva (SDK), koja početkom 1990-ih mijenja ime u Zavod za platni promet (danas je to FINA) i na tom je radnom mjestu ostao do 1993. Zatim je od ljeta 1993. do ljeta 1994. radio kao vozač u prijevozničkom poduzeću Brioni. U jesen 1994. otišao je na privremeni rad u Padovu, gdje je ostao do 2002. i obavljao razne poslove. Kad se vratio u Pulu, radio je nekoliko godina kao komunalni redar, tajnik Mjesnog odbora Kaštanjer i još nekoliko povremenih poslova do odlaska u mirovinu 2010. Kao dragovoljac Domovinskog rata od listopada 1991., bio je pripadnik 119. brigade HV-a iz Pule. U njoj je bio zapovjednik 1. satnije 1. bataljuna te 1992. i 1993. sudjelovao u borbama na ličkom bojištu (oko Otočca, Brinja i drugdje). Kad se govori o Domovinskom ratu, ne treba zaboraviti na velik broj dragovoljaca iz Istre, iako ona nije bila ratno područje.

Član PD-a Glas Istre postao je 1986., četiri godine nakon osnivanja. Vjeran je svojem matičnom i jedinom društvu već gotovo četiri desetljeća. U organizaciji Glasa Istre pohađao je 1987. planinarsku i alpinističku školu. Tečaj za planinarske vodiče ljetnih tura

u organizaciji PSH-a pohađao je 1989., a ispit položio 1990. Tečaj za planinarske vodiče zimskih tura pohađao je 1990., a potom je pohađao tečaj i položio ispit za turističkog pratitelja u organizaciji TA-a Autotrans Rijeka. Tečaj za markaciste u organizaciji Komisije za planinarske putove HPS-a pohađao je 2015. Može se zaključiti da je prošao gotovo kompletan put školovanja koje postoji u okviru planinarske udruge.

Od viših planina i atraktivnih trekinga, uspeo se na mnoge vrhove: Ortler (3905 m) i Gran Zebrü (3857 m) 1987., Grossglockner (3798 m) 1990., treking oko Anapurne – prijevoj Thorong La (5416 m) 1990., Mont Blanc (4810 m) 1991., Monte Rosu (4554 m) 1991., Matterhorn (4478 m) 1991., Breithorn (4164 m) 1991., Mönch (4107 m) 1991., Mount Kenyu (4985 m) 1997., Kilimandžaro (5895 m), 1997., Ruwenzori (5109 m), Aconcaguu (6962 m) 2000. i treking Torres del Paine u Patagoniji 2000. Usporedno se bavio i vođenjem izleta. Od 1987. do jeseni 2023. bio je vodič i organizator 180 planinarsko-skijskih izleta (Zelenica, Vogel, Kope, Bohinjska Bistrica, Jahorina). Vodio je i organizirao izlete u Hrvatskoj, Sloveniji, BiH, Italiji, Francuskoj, Austriji, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji, Bugarskoj, Grčkoj, Rumunjskoj i Nepal. Vodio je i veoma uspješno organizirao višednevne planinarske izlete s mnogo sudionika: 2007. u Crnoj Gori – Durmitor (75 planinara), 2008. u Makedoniji – Solunska glava, Pelister, Korab i Šar-planina (60), 2009. u Bugarskoj – Vihren, Musala i Crni vrh (96), 2011. ponovno u Crnoj Gori – Durmitor (94), a 2012. Biogradska gora, Komovi, Volušnica, Prokletije (Popadija, Visitor, Karanfili) i Sinjavina (60), 2013. još jednom u Bugarskoj – Belmeken, Vihren, Musala i Rilska jezera (98), 2014. u Grčkoj – Olimp, Parnas i Smolikas (97) te 2015. u Rumunjskoj – Parângul Mare, Karpati (Moldoveanu) i Omu (152). Uz to je od 1986. sudjelovao u akcijama uređenja planinarskih putova. Organizirao je i vodio izlete na Planinarskom balu od 2006. do 2013. Bio je aktivan graditelj planinarske kuće Korita od 1987. do 1989. Od 1990. redovito dežura vikendom u toj kući. U njegove su se kulinarske sposobnosti na Koritima uvjerali mnogobrojni planinari, pa i autor ovog teksta. Bavio se pisanjem članaka u mjesječniku Perunu. Više je puta vodio i planinarsku školu Glasa Istre.

Uz brojne fizičke aktivnosti u planinama, dao je velik doprinos i kao planinarski dužnosnik. U PD-u Glas Istre obavljao je brojne dužnosti: predsjednika Gospodarske komisije 1987. – 1988. (pripreme za izgradnju kuće Korita), člana Predsjedništva i Upravnog odbora 1987. – 1991. i 2004. – 2012., člana UO-a Skijaške sekcije 1987. – 1993., tajnika 1989. – 1991. i 2009. – 2011. te voditelja Izletničke sekcije

2004. – 2012., a od 2020. pročelnik je Veteranskog odsjeka. U Istarskom planinarskom savezu bio je član UO-a 2004. – 2010. i predsjednik 2006. – 2010. (drugi po redu iza Milivoja Topića). Usto je bio i potpredsjednik Stanice planinarskih vodiča Pula 2003. – 2011. i Stanice planinarskih vodiča Istre 2012. – 2015. Kao predstavnik IPS-a, obavljao je dužnost delegata u Skupštini HPS-a 2006. – 2010., a bio je i predstavnik u Skupštini IPS-a 2011. – 2016.

Treba spomenuti i ostale članove obitelj Lukšić, koja je sinonim za planinarstvo u Puli. Njegova kći iz prvog braka Deniza Lukšić-Bogdanović, po struci liječnica, prošla je u mladosti kompletno planinarsko školovanje. Druga supruga Edina od mladosti se bavi planinarstvom kao članica Glasa Istre, a planinarila je i dok je živjela u Italiji. Velika je potpora suprugu i njihovom mlađem sinu u planinarskim aktivnostima. Sina Daniela Lukšića (Pula, 26. veljače 2007.), nosili su na prve izlete još kao bebu i cijeli dosadašnji život proveo je u planinama. Zasigurno je jedan od najperspektivnijih istarskih planinara. S 15 godina prošao je u jednom potezu Istarski planinarski put, a potom Velebitski planinarski put te kao vrhunac i Hrvatsku planinarsku obilaznicu, i to u pet godina. To je za mladića njegovih godina pravi podvig i, koliko je poznato, nikome mlađem u Hrvatskoj to dosad nije uspjelo. Posljednjih pola godine s planinarom Nenadom Radočajem iz

Pule obilazi najvažnije slovenske vrhove. O njemu se, s obzirom na to da mu je samo 16 godina, već mnogo pisalo i govorilo u medijima, a bude li ustrajan, još će se više o njemu čuti u budućnosti. Uspješan je učenik matematičkog smjera Opće gimnazije u Puli. Uz planinarstvo, druga mu je strast robotika. Stariji sin (iz Edinina prvog braka) Claudio Mezzalira jedini u obitelji nije pokazao veći interes za planinarstvo, ali uspješan je u poslu kao agent za nekretnine.

Po svojim ukupnim dosezima, Darko Lukšić nedvojbeno spada u red najzaslužnijih istarskih planinara. Za dosadašnji rad dobio je brojne planinarske nagrade, među ostalima, Priznanje za doprinos razvoju planinarstva u Istri IPS-a 2006. i srebrni znak HPS-a 2018. Za ratne zasluge, nosilac je Spomenice Domovinskog rata.

Nakraju treba spomenuti da je velik zaljubljenik u Fratarski otok (Verudu), koji se nalazi u zaljevu na jugu Pule. Zajedno s obitelji, ondje u šatoru provodi svako ljeto.

Eduard Hemar

Izv.: Osobna izjava i dokumentacija Darka Lukšića iz Pule.

Lit.: 145 godina planinarstva u Istri, Pula, 2022.; Istarski planinarski put: Daniel Lukšić, 15-godišnjak iz Pule, uspješno okončao svoj pothvat unatoč buri, žuljevima i prehladi, Novi list, Pula, 21. travnja 2022.

Na proslavi 40-godišnjice PD Glasa Istre na Koritima, 5. lipnja 2022. Stoje slijeva: Zlatko Bašlin, Mirjana Frantal Jadreško, Edina Lukšić, Daniel Lukšić i Darko Lukšić

Speleološka istraživanja na Crnopcu ovoga ljeta

Speleološki odsjek Željezničar (SOŽ) nastavio je u 2023. istraživanje Crnopca na Velebitu, s naglaskom na istraživanju u Jamskom sustavu Crnopac (JSC), kroz ulaze Oaza i Muda labudova, uz potporu Komisije za speleologiju HPS-a. Budući da je SOŽ posljednji put ekspediciju u JSC organizirao 2020., a u međuvremenu su ulazi istraživani uglavnom u (produženim) vikend-akcijama s manjim brojem istraživača, bilo je jasno da se i jame i bazni logor Jame vjetrova (JV) moraju pripremiti za boravak većeg broja speleologa, koji je bio planiran u kolovozu.

Prva predakcija izvedena je od 22. do 25. lipnja. Njezini su ciljevi bili zamjena telefonske žice od logora JV do ulaza u jamu, provjera/popravak žice od ulaza do Prvog bivka, postavljanje žice od Prvog bivka do bivka Drž' gaće te provjera sidrišta i užadi od ulaza do bivka Drž' gaće. Svi su ciljevi predakcije ostvareni. Usto

je jedan tim speleologa istražio i topografski snimio dio dugačak 105 m u Pi kanalu. Ujedno je do bivka transportiran dio hrane, posuđa i ostalih potrepština potrebnih za boravak većeg broja speleologa.

Druga predakcija počela je ulaskom kroz ulaz Oazu, s baznim logorom kod JV-a. Njezini su ciljevi bili preopremanje JV-a u čelik, provjera sidrišta i užeta do bivka u Oazi, provjera i postavljanje žice od logora do ulaza u Oazu i od ulaza do bivka te nalaženje mjesta za novi bivač u nedavno otkrivenom horizontalnom kanalu Megaljenjivcu. JV je opremljen novim čeličnim sidrištima, ostvarena je komunikacija baznog logora JV-a i bivka u Oazi, dio sidrišta u Oazi zamijenjen je čeličnim sidrištima te je promijenjeno užice iznad Kalinića bivka u Oazi. Lokacija za novi bivač nije pronađena, pa je odlučeno da se na mjestu postojećeg bivka postavi dodatna oprema, čime u Oazi istovremeno može boraviti 10 osoba.

Središnji speleološki logor održan je od 12. do 20. kolovoza, s bazom kod JV-a.

Kroz ulaz Muda labudova, u JSC-u se istraživalo od 12. do 16. kolovoza. Prvog dana istraživanja u jamu ulazi 10 speleologa. Jedan tim odlazi u kanal Avangardu pronaći lokaciju za novi podzemni bivač, a drugi istražuje upitnike na mjestu zvanom Djevojke u ljetnim haljinama. Kasnije navečer u jamu se spuštaju i druge istraživačke ekipe. Drugi dan tim s Prvog bivka nastavlja istraživanje u Djevojkama u ljetnim haljinama, a ekipa na bivku Drž' gaće dijeli se u dva tima te odlaze istraživati u Liburniju. Speleolozi s bivka Bijele spužve penjali su se u Pi kanalu i zatvorili ga, pa se bivač Bijele spužve mogao raspoređiti i preseliti u Avangardu. Treći dan istraživanja jedan tim speleologa provlači telefonsku žicu do novog bivka u kanalu Avangardi, a druga dva tima transportiraju bivač iz kanala Bijele spužve u kanal Avangardu. Nakon postavljanja bivka, svi timovi istražuju upitnike u Avangardi. Ekipa na Prvom bivku nastavlja istraživanje u Djevojkama u ljetnim haljinama. Na Prvi bivač spušta se transportna ekipa s potrebnom hranom i opremom. Posljednji dan istraživanja istražuju se kanali u Avangardi, Liburniji i Trakiji. U jami Muda labudova radilo se posvuda, pa je topografski snimljeno ukupno 490 m novih kanala i postavljen je novi bivač u kanalu Avangardi.

Kroz ulaz Oazu istraživalo se od 13. do 19. kolovoza. Prvog se istraživačkoga dana kroz taj ulaz na bivač spušta 9 speleologa. Postavljen je drugi Steinberg bivač, provučeno je crijevo od jezera do Pisoara i postavljena je pumpa za vodu. Drugi dan jedan

Istraživanje u jami Oazi

speleološki tim istražuje kanale u Šarenim jezerima, a drugi odlazi u malu neistraženu vertikalu u kanalu Megaljenjivcu. Sutradan jedna ekipa dovršava istraživanje dan prije istraživane male vertikale, a druga topografski snima penj nasuprot Pisoara. Četvrti i peti dan nastavljaju se istraživanja blatnih penjeva u kanalu Megaljenjivcu. Posljednji dan istraživanja jedan tim speleologa istražuje vertikalu u kanalu Megaljenjivcu, a drugi odlazi na kraj kanala Gorana i topografski snima horizontalni dio, koji završava novim četirima neistraženim vertikalama i uzlaznim meandrom. Speleolozi koji su istraživali JSC kroz ulaz Oazu topografski su tijekom speleološkog logora ukupno snimili 454 metra novih kanala.

Osim istraživanja u JSC-u, tijekom ekspedicije radilo se i u manjim objektima – Koprivnjači i Zelenoj jami. U Koprivnjaču se spuštalo radi traženja speleološke perspektive, koju je nagoviještalo jako strujanje zraka ispred ulaza i u jami. Na dnu jame nalazi se zaglondžani meandar iz kojega jako puše, ali iza neprolaznog zarušenja ne vidi se nikakav veći prostor.

Jama se raspreda jer ipak nema zadovoljavajuću istraživačku perspektivu. U Zelenu jamu išlo se radi monitoringa razine leda, ali zbog nedostatka opreme i najavljenoga lošeg vremena, speleolozi se spuštaju samo niz prvu vertikalu.

U istraživanju Crnopca sudjelovala su od lipnja do kolovoza 2023. ukupno 42 istraživača iz 6 speleoloških udruga: SO-a HPD-a Željezničar, SU-a Estavela, SK-a Pod RB, Bugarska, SU-a Međimurje, SO-a PDS-a Velebit i SO-a HPD-a Snježnica.

U okviru projekta »Speleološka istraživanja Crnopca u 2023. godini« u JSC-u je ukupno istraženo i topografski snimljeno 1039 metara. SO HPD-a Željezničar zahvaljuje svima koji su sudjelovali u istraživanjima, transportu, logistici i svakoj drugoj radnji za koju je pomoć bila potrebna prije, tijekom i nakon logora. Zahvaljuje se Komisiji za speleologiju HPS-a na financijskoj potpori, Komisiji za speleospašavanje HGSS-a na posudbi opreme i svim udrugama koje su posudbom opreme i/ili donacijom hrane pomogle u provedbi istraživanja. Tila Medenica i Zrinka Matić

Više od 300 djece na prvom Susretu malih planinara Hrvatske

U Brodskom Drenovcu na obroncima Dilj-gore održan je u subotu, 23. rujna, prvi Susret malih planinara Hrvatske. Na susretu je sudjelovalo više od tri stotine djece iz 13 planinarskih društava u kojima postoji organiziran planinarski rad s djecom, te njihovi voditelji i roditelji. Inicijator i organizator susreta bio je PD Zanatlija, u kojemu već dugi niz godina uspješno

djeluje planinarska skupina Dumina, koja okuplja djecu i roditelje iz nekoliko osječkih osnovnih škola. Susret su kratkim pozdravnim govorima otvorili gradonačelnica Grada Pleternice Marija Šarić, predsjednik Izvršnog odbora HPS-a Igor Eterović i predsjednik PD-a Zanatlija iz Osijeka Vladimir Pavičić.

Sudjelovanjem na susretu svoju su potporu pružile planinarske skupine iz svih krajeva Hrvatske, od Opatije i Otočca do Iloka, koje su se u velikom broju

Okupljanje sudionika Susreta malih planinara Hrvatske u Brodskom Drenovcu

ALAN ČAPLAR

Susret malih planinara Hrvatske u Brodskom Drenovcu

odazvale i okupile u Brodskom Drenovcu unatoč vrlo nepovoljnim vremenskim uvjetima. Program je bio prilagođen vremenskim prilikama, pa su natjecateljske i društvene igre u potezanju konopca, trčanju s rukskom, brzom hodanju s loptama, skakanju u vrećama i vezanju planinarskih čvorova održane u prijedpodnevnim satima, dok je dio sudionika za to vrijeme obišao Kasonjski vrh i Viljevo.

PD Zanatlja istaknuo se izvrsnom organizacijom, koja je omogućila da unatoč upornoj kiši, koja je padala veći dio vremena, cjelokupan susret bude vrlo uspješan. U organizaciji, pripremi i izvedbi programa, sa zabavnim igrama, ručkom i voćem, izletom i brojnim popratnim sadržajima, sudjelovalo je 48 volontera, članova PD-a Zanatlja, a susret će zahvaljujući njihovom trudu i srdačnosti svim sudionicima ostati u trajnoj i lijepoj uspomeni.

Alan Čaplar

Pohod europskim pješačkim putom E7 u povodu Europskog tjedna mobilnosti

U organizaciji Komisije za europske pješačke putove Planinske zveze Slovenije, u dva je dana u rujnu u Sloveniji održan tradicionalni pohod u povodu Dana športa, Europskog tjedna mobilnosti, Europskog dana hodanja, Europskog tjedna športa i Posavskog festivala hodanja.

Susret je započeo u petak, 22. rujna, okupljanjem kod Kulturnog centra Primoža Trubara u Šentjerneju. Nakon pozdrava i predstavljanja domaćina okupljeni su se planinari uputili pješice preko Pleterja u Kostanjevicu na Krki. Za obilazak puta dugog 13 km trebala su im četiri sata. U slikovitoj Kostanjevici na Krki okupljenima je sažeto predstavljena vrijednost Europskih pješačkih putova.

Pozdravna riječ dopredsjednice HPS-a na pohodu europskim pješačkim putom E7 u povodu Europskog tjedna mobilnosti

Pohod je nastavljen u subotu, pješačenjem iz Kostanjevice na Krki kroz Krakovsku šumu do Krškog, gdje se nalazi točka Europskoga pješačkog puta E7. Unatoč velikoj volji planinara i hodača, jaka kiša omela je planove, tako da je hodanje završeno u mjestu Zdolama (nom. Zdole). U mjesnom domu održana je u takvim okolnostima završna svečanost s podjelom prigodnih značaka. Unatoč lošem vremenu, okupilo se čak stotinjak sudionika.

Sve je prisutne najprije pozdravio pročelnik Komisije za europske putove PZS-a Jože Prah, a zatim načelnik općine Krško, predstavnik Zavoda za šumarstvo, tajnik PZS-a, predstavnica Turističke zajednice Slovenije, predstavnik Saveza šumarskih društava Slovenije i na kraju dopredsjednica HPS-a. Kratak kulturno-umjetnički program mladih oduševio je sve prisutne, te su izvođači nagrađeni srdačnim pljeskom. Službeni dio susreta završio je oko 16 sati, a nastavio se još neko vrijeme druženjem planinara i hodača.

Jadranka Čoklica

Glavna skupština BMU-a u Grčkoj

U organizaciji Grčkog saveza za planinarenje i penjanje (Hellenic Federation of Mountaineering & Climbing (EOOA)) održana je u Kalambaki ispod Meteore u

Sudionici Glavne skupštine BMU-a 2023. u Kalambaki u Grčkoj

Grčkoj od 15. do 17. rujna 2023. Skupština Balkanske planinarske unije (BMU – Balkan Mountaineering Union). Udruženje planinarskih saveza Balkana (BMU), pošto je od 2006. djelovalo neformalno, od 2011. službeno okuplja predstavnike planinarskih saveza Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Crne Gore, Grčke, Hrvatske, Sjeverne Makedonije, Slovenije, Srbije i Turske, kao punopravnih članica, a predstavnik Češkog planinarskog saveza u statusu je promatrača. Na Skupštini su predstavnici Hrvatskog planinarskog saveza bili predsjednik HPS-a Darko Berljak i član NO-a HPS-a Vladimir Novak.

Na ovogodišnjoj redovnoj i izbornoj Skupštini izabrano je novo vodstvo BMU-a. BMU će u sljedećem mandatu voditi Dragoslav Gogić, aktualni potpredsjednik Planinarskog saveza Srbije. Izabran je i novi Izvršni odbor BMU-a, koji čine Ermin Lipović (PS BiH), Tatjana Ivanović (PS Crne Gore), Zoran Čikušev (PS Sjeverne Makedonije) i Martin Šolar (PZ Slovenije). Potvrđeni su termin i mjesto održavanja sljedećeg sastanka predstavnika BMU-a. Održat će se u organizaciji HPS-a u Starigradu Paklenici u svibnju

TATJANA IVANOVIĆ

Predsjednik HPS-a Darko Berljak na Glavnoj skupštini BMU-a

2024., uoči Glavne skupštine Europske unije planinarskih saveza (EUMA-e).

Sudionici sastanka s posebnim su se pijetatom prisjetili inicijatora, osnivača i dugogodišnjeg predsjednika BMU-a dr. Jovice Ugrinovskog, koji je preminuo prošle godine.

Vladimir Novak

KALENDAR AKCIJA

4. 11.	Ivanečko planinarsko Martinje
PK Ivanec, Ivanec
5. 11.	Planinarsko Martinje pri Beogradu
HPD Beograd, Belec
11. 11.	Memorijalni uspon na Strinčjeru
HPD Dubrovnik, Dubrovnik
12. 11.	12. Pohod na najviši vrh Slavonije – Brezovo polje
HPD Strmac, Nova Gradiška
18. 11.	Uspón na Japetić u povodu dana HPD-a Jastrebarsko
HPD Jastrebarsko, Jastrebarsko
20. – 24. 11.	Planinarski tjedan u Varaždinu
PD Ravna gora, Varaždin
26. 11.	Pohod po obilaznici Po vrhovima Učke i Čićarije
PD Opatija, Opatija
2. 12.	8. Planinarski divani
PD Zanatlija, Osijek
10. 12.	18. Izlet u nepoznati Papuk prigodom Međunarodnog dana planina
Udruga Slavonski planinari, Osijek i JU Park prirode Papuk

10. 12.	Dan Kamenjaka
PD Kamenjak, Rijeka
10. 12.	Pohod Ivanečkom planinarskom obilaznicom
PK Ivanec, Ivanec
16. 12.	Božićni pohod Kalničkom gredom
PD Kalnik, Križevci
16. 12.	Noćni pohod na Oštrc
HPD Željezničar, Zagreb
16. 12.	Pohod Fokinom stazom
PD Psunj, Pakrac
17. 12.	Božićno-novogodišnji izlet
HPD Veliko Brdo, Veliko Brdo
26. 12.	Tradicionalni uspon na Sniježnicu za blagdan sv. Stjepana
HPD Dubrovnik, Dubrovnik
29. 12.	Noćni uspon na Japetić
HPD Jastrebarsko, Jastrebarsko

Premetaljka:

POZNATA SAM GRLICA

[planinarska staza]

Rješenje premetaljke iz prethodnog broja:
VIP ŠALICE = PLEŠIVICA

Kada odgonetnete rješenje!

Rješenje premetaljke prijavite do 20. studenoga 2023. putem web obrasca na stranici

<https://www.hps.hr/premetaljka/>

Točno rješenje i imena čitatelja koji ga prijave objavit ćemo u idućem broju.

Točno rješenje premetaljke iz prethodnog broja do zaključenja ovoga broja prijavili su:

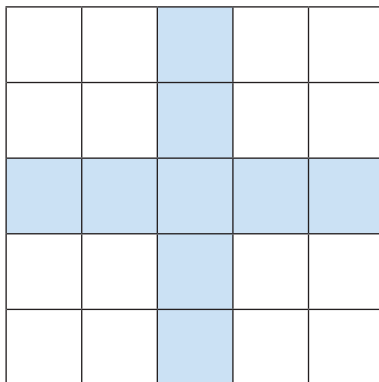
(Redoslijed imena ne prikazuje vremenski redoslijed prijave rješenja i ne predstavlja rang-listu čitatelja!)

1. Željko Vinković, HPD Bilogora, Bjelovar
2. Darko Prusina, PD Zanatlija, Osijek
3. Stjepan Hanžić, Zagreb
4. Ivica Čepuran, HPD Martinščak, Karlovac
5. Krunoslav Ružić, PD Kalnik, Križevci
6. Dejan Šimunović, HPD Petehovac Delnice
7. Dario Abramović, PD Kamenjak, Rijeka
8. Snježana Šimunović, PD Kamenjak, Rijeka
9. Jozo Bušić, HPD Strmac, Nova Gradiška
10. Domagoj Pavlin, HPD Željezničar, Zagreb
11. Daliborka Pavlin, HPD Željezničar, Zagreb
12. Vesna Čaplar, HPD Željezničar, Zagreb
13. Paula Horvatić, HPD Zaprešić, Zaprešić
14. Mirjana Malenica, HPD Dirov brijeg, Vinkovci
15. Gordana Marčetić Matijević, HPD Bilogora, Bjelovar
16. Vedran Živković, Zagreb
17. Dijana Maljevac, Zagreb
18. Domagoj Pavlić, HPD Garjevica, Čazma
19. Marijan Turković, HPD Klek, Ogulin
20. Nedjeljko Fistončić, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
21. Jasna Fistončić, PD Imber, Omiš
22. Lidija Pajc, PD Zanatlija, Osijek
23. Ivan Gracin, HPD Runolist, Zagreb
24. Krešimir Gracin, HPD Runolist, Zagreb
25. Ivan Sadačić, PD Zagorske steze, Zabok
26. Marija Olujić, PD Kamenjak, Rijeka
27. Ivica Capan, HPD Dubovac, Karlovac
28. Darko Fischer, HPD Bršljan-Jankovac, Osijek
29. Krunoslav Švab, HPD Zaprešić, Zaprešić
30. Sergej Stipaničev, PD Kamenjak, Rijeka
31. Čedomir Diklić, HPD Bršljan-Jankovac, Osijek
32. Marica Ivanković, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
33. Tina Antić, PD Vršak, Brod Moravice
34. Roan Rašuo, PD Skitaci, Labin
35. Ognjen Radić, HPD Sveti Ilija, Baška Voda
36. Dubravka Hržica, PD Zagorske steze, Zabok
37. Željko Takšić, HPD Dirov brijeg, Vinkovci
38. Verica Kraljević, HPD Dirov brijeg, Vinkovci
39. Frane Marković, HPD Japetić, Samobor

Složite križaljicu!

[uz intervju u ovome broju]

Od riječi ALETA (kraljica Maglenih otoka u stripu Princ Valiant), ALOST (grad u Belgiji, Aalst), ATARI, ISKRE, RAKEK (slovensko naselje u općini Cerknica), STOIK, ZAPIS i ZAŽAR (razbuktavanje, zažarivanje) te imena i prezimena istaknutoga planinarskoga djelatnika i publicista, složite malu križaljku 5x5.

priredio: Boris Nazansky

IGLU ŠPORT

NAJBOLJA PLANINARSKA OPREMA

www.iglusport.hr

WWW.HERVIS.HR

PUEZ AQUA 4 / planinarska jakna **139,99 €** 1.054,75 HRK

PUEZ SPORTY DRY / planinarska majica **39,99 €** 301,30 HRK

PEDROC 3 / planinarske hlače **89,99 €** 678,03 HRK

ALP MATE MID WATERPROOF / planinarske cipele **169,99 € 133,99 €** 1.280,79 HRK 1.002,09 HRK

MTN TRAINER 2 25L / muški ruksak za planinarenje **139,99 €** 1.054,75 HRK

MTN TRAINER 2 22L W / ženski ruksak za planinarenje **129,99 €** 979,41 HRK